

Boorn & Boerschop

Een uitgave van de heemkondevereniging Borne
Verschijnt 3 keer per jaar

**IN TWENTE,
ALTIJD DICHTBIJ**

BENNIE **WILMINK**
autobedrijven

Almelo
Twentelaan 21
0546 - 850001

Hengelo
Hölterweg 49
074 - 2663363

Enschede
Westerval 16
053- 4304630

Samenwerken aan resultaat.

Al meer dan 85 jaar zet Bouwonderneming Oude Wolbers toon op het gebied van **ontwikkelen, bouwen** en **beheren**. De juiste kennis, ervaring en een groot aanpassingsvermogen maken ons een zeer betrouwbare en flexibele partner. Onze strategie 'Samenwerken aan Resultaat' wordt door onze klanten al jaren beoordeeld met een gemiddelde dat boven de 8,5 ligt! En daar zijn we trots op!
www.oude-wolbers.nl

BOUW ONDERNEMING
OUDE WOLBERS
VASTGOEDPROJECTEN

Colofon**Bestuur van de Heemkundevereniging Borne**

Annemarie Haak (voorzitter), Bertie Velthuis (secretaris), Frank Mars (penningmeester), Leo Bult, Harrie Rouhof, Frans Edelijm (leden) en 1 vacature

Secretariaat

Welemanserf 5, 7622 HT BORNE
tel.: 074 266 70 79
e-mail: info@heemkundeborne.nl

Website

www.heemkundeborne.nl

Lidmaatschap

Persoonlijk lidmaatschap € 18,- per jaar
Gezinslidmaatschap € 24,- per jaar.

Bank

Rabobank Borne, rek.nr.:
NL43RABO0145637409

Redactie Boorn & Boerschop

Hans Nijhof en Jurrie Haak

Redactieadres

Van Deinsteestraat 33, 7621 XL Borne.
tel.: 074 266 43 92
e-mail: boornenboerschop@ziggo.nl

Ondersteuning en advies

Anja Tanke

Omslag ontwerp

Jurrie Haak

Inzenden kopij

Aan het redactieadres (per mail). De redactie kan bij publicatie in overleg met de auteur artikelen, inkorten, splitsen en redigeren.

Uiterste inzenddatum volgende nummer

15 oktober 2020

Foto's in dit blad

De redactie heeft haar uiterste best gedaan rechthebbenden te achterhalen. Mocht u van mening zijn dat u rechten kunt laten gelden op afgebeelde foto's, dan kunt u zich melden bij het bestuur van de vereniging.

Verspreiding

Via boekhandel Bruna, VVV, Museum Bussemakerhuis en de penningmeester van de vereniging, allen te Borne.

Losse nummers

€ 4,00 (porto € 2,00)

Abonnement

Inbegrepen bij het lidmaatschap van de heemkundevereniging.

Overname van de inhoud van dit blad, of delen daaruit, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Grote foto op de voorpagina

Luchtfoto van het Spanjaardcomplex 1960

Van de redactie.

Ondanks de corona is het gelukt om weer een nieuwe B&B samen te stellen, en wat voor één! Dank aan de schrijvers voor de hoeveelheid copy. Een extra dikke om het thuiszitten wat te verzachten tijdens de crisis.

De redactie

Inhoud

Colofon	Redactie	1
Borne, de maanden na 3 April 1945	Hans Nijhof	2
Kantoorgebouw Het Spanjaard	Kamiel Deinum	8
Van de bestuurstafel - Jaarvergadering 2020	Bertie Velthuis	11
Een groet uit Borne. Een ansichtkaart verstuurd door Olga Spanjaard.	Annette Evertzen	12
De zomerkampen van meester Krupers, in de jaren vijftig, in woord en beeld	Leo Leurink	14
Een collectebusje met een oorlogsverleden	Jan Wiegink/Hans Nijhof	20
Schaftgebouw van de firma Spanjaard	Bertie Velthuid	21
De Ebelenborg als baken door 1000 jaar historie	Frans Claas	22
Evenementenhal, een klein dorp gaat mee in de vaart der grote steden	Bertie Velthuis	30
Het smalle paadje	Benny Nijhof	38

Borne, de maanden na 3 April 1945

Hans Nijhof

De ontlasting was groot toen het op 3 april 1945 tot de Bornenaren doordrong dat hun dorp eindelijk bevrijd was. Vele verhalen van wat de inwoners van Borne tijdens de oorlog hebben moeten doorstaan, zijn blijven hangen, verteld en opgeschreven, zoals in Boorn en Boerschop van april 2020. Dat er massaal feest werd gevierd, moge duidelijk zijn. Maar met één avondje uitbundige feestvreugde was het niet gedaan. Heel het dorp maakte zich op om in de maanden die nog zouden komen, alles uit de kast te halen om de bevrijding definitief groots te vieren rond 31 augustus, de verjaardag van koningin Wilhelmina. Maar eerst moest er nog behoorlijk wat puin geruimd worden en daarvoor waren heel wat maatregelen nodig. Vanaf 11 april 1945 verscheen er een stroom aan verordeningen in de Bornsche Courant. De periode vlak na de bevrijding was niet bepaald feestelijk te noemen.

De burgemeester

Nadat burgemeester Schaeppman in april 1941 om gezondheidsredenen zijn taak moest neerleggen en wethouder Schabbink als plaatsvervangend burgemeester door de pro-Duitse commissaris van Overijssel, von Bönninghausen ¹⁾, niet bekwaam genoeg werd geacht, werd de nationaal socialist Klein Nagelvoort als waarnemend burgemeester aangesteld. Deze NSB'er was niet bepaald een goede burgervader en de meeste inwoners van Borne konden hem wel schieten. Na een fikse ruzie met de partijtop van de NSB werd hij niet geheel toevallig in februari 1942 door von Bönninghausen ontslagen en opgevolgd door gemeentesecretaris Dik, die op zijn beurt in oktober 1943 werd vervangen door Jan van den Toren.

Onmiddellijk na de bevrijding op 3 april 1945 moest van den Toren zijn ambt neerleggen. Na zijn 'eervol ontslag met wachtgeld' werd een commissie gevormd die in juli 1945 een referendum uitschreef dat ondertekend kon worden door de Bornenaren met als doel van den Toren weer in zijn functie te benoemen, hier in Borne of in een andere gelijkwaardige gemeente. Dit vooral omdat hij als burgemeester tijdens de oorlog 'voor velen in den bres sprong en altijd alles deed om de gevolgen van de bezetting voor de burgerij tot het minimale te beperken.'

Het mocht niet baten, van den Toren kwam niet terug als burgemeester. Op 3 april was hij al vervangen ten gunste van de heer W.H.C.J.M. van de Sandt, notaris te Borne die tegen het einde van de oorlog enige tijd actief was geweest in het verzet.

De Raad van Bijstand

In januari 1943 was door de minister van oorlog in Londen het bureau Militair Gezag ²⁾ opgericht. De taak van het MG was: tijdelijk bestuur van het bevrijd gebied met nadruk op handhaving van de openbare orde, onderhouden van contacten tussen plaatselijke en geallieerde militaire autoriteiten en het nemen van noodzakelijke bestuursmaatregelen. De lokale bestuurders handelden over het algemeen volgens de richtlijnen van deze instantie en dit was ook in Borne het geval.

Vanaf de eerste dag na de bevrijding verschenen in de Bornsche Courant verordeningen en grote hoe-

Poster van het Militair Gezag. Hierop stond aangegeven dat het een tijdelijk bestuursorgaan was, daadwerkelijk van 14 september 1944 tot 4 maart 1946.

veelheden mededelingen, ondertekend door de nieuwe waarnemend burgemeester, die zich liet adviseren door een zogenoemde 'Raad van Bijstand'. In het algemeen moest deze raad worden gezien als het contactorgaan tussen de burgerij en het gemeentelijk bestuursapparaat. De burgemeester en de leden van de raad hielden dagelijks spreekuur op verschillende locaties, waaronder het gemeentehuis, de boerenbond, het kantoor van Erven ten Cate en het St. Jozefgebouw. Voordat men in contact kon komen met een van de heren, moest men zich voor inlichtingen eerst vervoegen bij het informatie- en klachtenbureau dat was gevestigd in café Rottink.

Café Rottink aan de Grotestraat (Foto: gemeentearchief)

De taak van het Informatie en Klachtenbureau werd als volgt omschreven: *'kennis te nemen, te registreren en door te geven aan de daartoe bevoegde ambtenaren, resp. leden van de Raad van Bijstand, alle aangiften betreffende diefstal, verzoeken en klachten omtrent huisvesting, verstrekken van inboedels, kortom alle aangelegenheden, welke de individuele burgers van Borne in deze omstandigheden ter kennis wenschen te brengen van het gemeentebestuur.'* (Bornsche Courant, 11 april 1945)

Zuivering

Niet anders dan in de meeste steden en dorpen van ons land waren er in Borne inwoners die sympathie hadden opgevat voor de bezetter en dat openlijk uitdroegen, al of niet als lid van de NSB. Allereerst moest schoon schip worden gemaakt binnen het gemeentepersoneel. Er werd een commissie aangesteld tot 'Zuivering van het Gemeente-personeel', met als voorzitter dr. Stomps en als leden de heren Dijkhuis, Oost, Deen en Verbeek. De inwoners van Borne konden zich tot deze commissie wenden om inlichtingen te verstrekken omtrent de politieke gedragingen van gemeenteambtenaren en werklieden, gedurende de bezettingstijd.

Ten aanzien van de andere inwoners, dus niet in gemeentedienst, waarvan bezwaren bij de burgerij bestonden over hun politieke en economische gedragingen ten tijde van de Duitse bezetting, konden klachten worden ingebracht bij de waarnemend burgemeester en de voorzitter van de Raad van Bijstand. Er moest daarvoor behoorlijk bewijsmateriaal aanwezig zijn of een redelijk aantal getuigen konden worden gehoord. Een schriftelijke gemotiveerde aanklacht verdiende onder alle omstandigheden de voorkeur, aangezien deze de behandeling kon vergemakkelijken en bespoedigen. Op basis daarvan werden diverse personen die 'fout' waren geweest aangehouden. Het betrof hier in de regel personen die lid of 'begunstiger' waren, of na 1 Februari 1941 waren geweest, van de Nationaal Socialistische Beweging of van de Nationaal Socialistische Arbeiderspartij.

Voor de onder deze bepaling vallende gearresteerde personen gold dat, als ze door hun latere handelingen getoond hadden hun lidmaatschap van de N.S.B. te betreuren, zou worden nagegaan of ze hun invrijheidstelling voorlopig en onder beperkende voorwaarden konden verkrijgen. De beslissing daarover lag bij de militaire commissaris van de provincie Overijssel. Hij liet zich adviseren door speciaal voor dat doel aangestelde commissies. In Borne werden daarin benoemd: H. C. Leignes Bakhoven, J.H.A. Frank, A. Dubbeldam, J. ter Hennepe, J. B. A. ten Tusscher, H. Volkers en G. A. J. Kuipers.

Mevrouw Leignes Bakhoven was dominee van de doopsgezinde gemeente, Frank pastoor van de R.K. Stephanusparochie en Dubbeldam hulppredikant van de Herv. kerk aan de Deldensestraat. Zij en de andere leden van de commissie hadden zich in meerdere of mindere mate onderscheiden door hun bijdrage aan het verzet of zich tijdens de bezetting

als betrouwbare en 'goede' burger opgesteld. Dat gold overigens voor vrijwel alle leden van de eerder genoemde commissies.

Ds. Lenie Leignes Bakhoven. Haar pastorie aan de Markt was een doorgangshuis voor de ondergrondse. Op zolder werden voor korte of langere tijd meerdere (joodse) onderduikers verborgen, terwijl er op een slaapkamer nog een Duitse officier was ingekwartierd. De dominee zelf bleef wars van alle eerbetoon na de oorlog. Haar mening was: "Het kwam op mijn weg."

(Foto: gemeentearchief)

Ontvreemd roerend bezit

Het onderscheid tussen goed en fout was na de bevrijding niet altijd even duidelijk, mede omdat er burgers waren die zich heimelijk 'niet zo braaf' gedroegen. De waarnemend Burgemeester moest het Bornse publiek er in opdracht van het MG met de meeste nadruk op attent maken, dat eenieder die roerende goederen van vijandelijke onderdanen, NSB'ers of andere landverraders in bezit had, verplicht was hiervan onmiddellijk aangifte te doen bij het 'Bureau van roerende goederen van vijanden en landverraders gemeente Borne', dat was gevestigd in het Vincentiusgebouw, Marktstraat 19.

Het vincentiusgebouw, in het midden van de foto, stond aan de Marktstraat tussen het Tusveldhuis en het voormalig koetshuisje van dr. Schoemaker. Het werd in 1961 verbouwd.

Het kwam erop neer dat grijpgrage Bornse burgers zich hadden 'ontfermd' over de eigendommen van de gehate landverraders. Van wie ze de spullen dan ook gepikt hadden, het wás diefstal en dat moest gemeld worden.

De aangifteplicht gold bovendien voor iedereen die op de hoogte was van de opslag van goederen die uit gebouwen of woningen waren ontvreemd. Het nalaten van de aangifte werd gezien als misdrijf en was dus strafbaar met een gevangenisstraf van ten hoogste 4 jaren of een geldboete van ten hoogste vijftigduizend gulden. Het ging overigens niet alleen om goederen van landverraders, ook om bezittingen van mensen die ondergedoken waren geweest en,

niet op de laatste plaats, van goederen of geldswaarden van joodse medeburgers. Hiervan moest aangifte worden gedaan bij het 'Joodsche bureau'. "Bepaalde elementen hebben zich zelfs niet ontzien om goederen te rooven bij hen, die door het oorlogsgeweld waren getroffen",³⁾ liet de burgemeester optekenen. Hem was "een zeer groot aantal diefstalen! ter kennis gebracht." Dit soort mededelingen vielen onder de noemer 'Publicaties Economische Misdrijven'.

Aangifte van Joodsche bezittingen

Allen, die in het bezit zijn van Joodsche roerende, onroerende goederen of geldswaarden of al niet onafgeloste hypotheeken en degenen, die inlichtingen of aanwijzingen daaromtrent kunnen verschaffen zijn verplicht daarvan onverwijld vóór 25 Mei schriftelijk opgave te doen (met volledige omschrijving) of mondeling bij het Bureau Joodsche Belangen, Aanslagweg 5, geopend Woensdagnam. 3 tot 6 uur.

De wnd. Burgemeester van Borne,
W. H. C. J. M. VAN DE SANDT

Het adres aan de Aanslagweg bestaat niet meer.

Teruggekeerde plaatsgenoten

Het aantal Nederlanders dat tijdens de oorlog, al of niet opgepakt tijdens razzia's, gedwongen tewerkgesteld werd, bedroeg rond een half miljoen.

Dat lot trof ook tientallen Bornenaren. In Duitsland verbleven ze vaak onder erbarmelijke omstandigheden in overvolle barakken of gasthuizen en kregen nauwelijks eten en medische hulp. De blijdschap was groot toen de meesten van hen weer terugkeerden naar hun woonplaats, waar de achterblijvers in grote onzekerheid waren achtergebleven. Hoewel de behoefte erg groot was om de verzwakte mannen weer in de armen te sluiten en een warm onderdak te verlenen, moest dit door een oproep van de burgemeester worden uitgesteld. Om te voorkomen dat er tijdens hun dwangarbeid opgelopen besmettelijke ziekten zouden worden overgebracht, werden ze verwezen naar het gebouw van de Vak en Huishoudschool aan de Azelosestraat. Ze werden dus in quarantaine geplaatst

Terug uit Duitsland

maar „uitgekleed“ door de Duitsers. Een nieuw pak is wel het eerste, wat hij noodig heeft. Zoo kan hij niet blijven loopen! Helpt U hen nu, die al zooveel leed en ongemak te verduren hadden, zoo spoedig mogelijk!

Meisjes, kom werken bij

BENDIEN

In advertenties werd ingespeeld op de terugkomst van de dwangarbeiders.

(een maatregel die ons anno 2020 ten tijde van de Coronacrisis niet onbekend voorkomt, hoewel de omstandigheden destijds aanzienlijk slechter waren).

"Aan onze repatrieerende Nederlanders zal overigens alle zorg worden besteed", luidde het bericht.

*De ingang van de vakschool aan de Azelosestraat.
Foto: Theo Rosbergen*

De Geallieerden

De oorlog was hier in Twente dan wel voorbij, maar de bevrijders waren zeker niet vertrokken. Met name de Canadezen verbleven nog maandenlang in Nederland, pas in februari 1946 keerden de laatste militairen terug naar hun vaderland. In de Bornsche straten waren soldaten en militaire voertuigen nadrukkelijk aanwezig. Onze bevrijders werden graag gezien, maar het drukke verkeer zorgde regelmatig voor problemen, op te maken uit de volgende bekendmaking: 'Nu uit de pers en aanplakbiljetten voldoende bekend is welke straten en verkeerspunten voor het geallieerde verkeer vrij moeten blijven, moet er door de Ordedienst scherp worden toegezien, dat dit verbod wordt nageleefd. Ieder, zonder onderscheid des persoons moet de instructies van posten en patrouilles opvolgen. Bij niet nakoming of brutaal optreden moeten de gegevens volgens het persoonsbewijs worden genoteerd. Bij ernstige gevallen zal onmiddellijk geschoten worden.'

Geen kinderachtige maatregel, eentje die je van de bezetter wel gewend was, maar niet van de plaatselijke ordedienst. Je zou je wel twee keer bedenken alvorens de regels te overtreden. De toon in een daaropvolgende rectificatie was overigens al heel wat milder.

De aanwezigheid van de geallieerde militairen bracht met zich mee dat er op verschillende locaties nog veel (oorlogs-)materiaal was opgeslagen. Deze plekken waren niet altijd even veilig en dus golden hiervoor ook weer regels, met name voor de opslagplaatsen van gevaarlijke stoffen. In de Bornsche Courant verscheen weer een verordening: 'De waarnemend Burgemeester van Borne maakt bekend, dat het oponthoud bij de benzine laad- en losplaatsen welke in Borne door het Geallieerd Opperbevel worden gevestigd ten strengste verboden is.'

In het bijzonder is het niet geoorloofd zich in de nabijheid van dergelijke plaatsen te bevinden met brandende sigaars, sigaret of pijp, uit hoofde van het daaraan verbonden brandgevaar. De waarnemend Burgemeester vertrouwt, dat deze bekendmaking voldoende zal zijn om een stipte opvolging van het boven bepaalde te verkrijgen, zoodat niet tot strengere maatregelen zal behoeven te worden overgegaan.' Zeker geen overbodige maatregel, want er werd, mede dankzij de gulle giften van de bevrijders, fors gerookt.

Gevaarlijke spelletjes en bedelen

Ook de Bornse jeugd had het zeker niet gemakkelijk gehad tijdens de bezettingsjaren. Nu iedereen het gevoel van vrijheid steeds sterker begon te voelen, veroorloofden de jongeren zich meer en meer vrijheden in hun spelgedrag. Dat werd dusdanig gevaarlijk, dat de ondernemende jongelui eens ernstig moesten worden toegesproken.

Eerst werd de situatie geschetst: *'Er liggen zoo langs straten en wegen overal leege benzinebussen. Interessant speelgoed denken de jongens en kijken er eens in. Wij hebben al eenigen gezien die, gewapend met een busje, deze bussen ont deden van de laatste resten benzine. In de meesten bevindt zich echter niets meer dan een zware benzinelucht. Nu hebben de jongens wat anders ontdekt: brandende lucifer (hoe komen ze aan dat schaarsche artikel?! bij de vulklep en met een groote knal en steekvlam ontploft de aanwezige benzinelucht.'*

Vervolgens werd gemeld dat het zoontje van den heer N. bij een dergelijke actie door een steekvlam ernstige brandwonden opliep aan het gezicht. Hij moest worden verbonden door dokter Stomps. Door dit te vermelden sprak de schrijver van het bericht de hoop uit dat dit een ernstige waarschuwing zou zijn aan de ouders, om hun jongens op het grote gevaar van dit soort spelletjes te wijzen.

In hetzelfde artikel kregen de jongeren het er flink van langs vanwege het feit dat ze weinig opvoeding toonden. En waarom? Het was hinderlijk om te zien

'n Stuk chocolade, t'jonge dat valt mee
Onze Jan is in de wolken en zegt heus niet nee

De Tommies waren kwistig met het uitdelen van chocolade. Erom bedelen was ongepast. (Afbeelding: KB)

hoe de meisjes en de jongens soms als klitten aan de Tommies hingen en maar bedelden om sigaretten of chocolade. Er kon geen auto even stilstaan of deze werd onmiddellijk bestormd. Het ging daarbij niet om één sigaret of één stukje chocolade, maar er werd steeds meer gevraagd. Dit was beslist niet gepast. Bovendien werd er *'gekwanseld, gesjacherd door snotneuzen met grof geld, waar een weekinkomen niets bij is.'* Er ontstond een dagelijkse ruilhandel in fietsen, naaimachines en radiotoestellen. Dat die

radio's waarschijnlijk uit Duitsland waren meegenomen werd 'niks erg' gevonden, maar wel dat deze artikelen alleen verkrijgbaar waren tegen 'goud'.

'Wie is er schuldig aan deze handel? Het is beschamend voor ons allen, want welke indruk moet dit alles wel achterlaten bij onze geallieerde vrienden?' verzuchtte de schrijver.

Schaarste en bedreigend ongedierte

De voedselschaarste en het gebrek aan producten voor de eerste levensbehoefte waren in de eerste maanden na de bevrijding nog niet zomaar opgelost. Veel artikelen waren nog op de bon hoewel plaatselijke ondernemers hun best deden om weer aan de nodige voorraden te komen.

<p>Wie van mijn cliënten kan mij helpen aan een betrouwbare fiets v. D. VEEN, Dierenarts, Borne.</p>	<p>Aan afnemers en expeditie-deuren wij beleefd mede, dat onze magazijnen in verband met de beperkte stroomlevering voor het afhaken en bezorgen van goederen des voormiddags tot twaalf uur gesloten zijn. Grutterij ERVEN TEN CATE Borne.</p>
<p>Wegens gebrek aan kolen kunnen geen boorden en overhemden gewasschen worden. H. KORF</p>	

Het gebrek aan noodzakelijke middelen trof iedereen.

De brandstofvoorziening was een bron van zorg want de productie was tot de helft van het vooroorlogse peil gedaald en het vervoer van met name kolen was lastig. In Borne probeerde men in de ergste behoefte te voorzien, maar dat werd ten dele bemoeilijkt omdat lang niet alle burgers meewerkten, met name door het clandestien kappen van bomen. Om dat in goede banen te leiden, werden m.i.v. maandag 4 juni 1945 vergunningen uitgereikt voor het eigenhandig rooien van 1m3 boomstronken op een door de gemeente aan te wijzen terrein voor diegene die geen enkele andere brandstof meer op voorraad hadden. Voor veel bedrijven, in het bijzonder de bakkerijen, was het tekort aan brandstof een grote handicap die voor lief genomen moest worden. De hoop werd uitgesproken dat in het najaar de kolenaanvoer

weer zodanig zou zijn, dat men in de lange avonden weer licht kon hebben en dat de huisvrouw weer op gas kon koken én dat er geen bomen meer gekapt hoefden te worden.

Het is vanaf HEDEN ten strengste verboden
hout te kappen of weg te halen van het landgoed „De Kerkedennen en Letterveld”
Tegen overtreders zal streng worden opgetreden.

Wij hopen U spoedig weer te kunnen voorzien van de heerlijke producten uit onze Brood-, Koek- en Banketbakkerij
J. G. BUDDE
Het speciale adres voor
Bornsche Moppen

De bakkers keken hoopvol uit naar de aanvoer van brandstof.

Genoeg reden tot zorg dus, maar of dat nog niet genoeg was, er lag ook nog een gevaarlijke rakker op de loer die een grote bedreiging zou kunnen gaan vormen voor de voedselvoorziening.

De Coloradokever!, een uitgesproken liefhebber van aardappelloof. In Twente was deze veelvraat al enkele keren aangetroffen. Een mislukte aardappel-oogst zou catastrofale gevolgen hebben, met name in de eerstvolgende winter. Alle beschikbare krachten werden opgeroepen om deel te nemen aan de opsporing van dit schadelijke onderkruipsel om het besmettingsgevaar te keren.

Goed nieuws

Er waren ook positieve berichten. Zo verkeerde Borne in de gelukkige omstandigheid dat het pompstation en de watertoren alsook het gehele waterleiding-net onbeschadigd waren gebleven. Er kon weer *'den geheelen dag water gegeven worden, zoodat dit een groot gerief voor de bevolking beteekent'*.

Omdat de aanvoer van katoen met behulp van de Canadezen weer op gang kwam, kon Spanjaard langzaam maar zeker weer 'op stoom' komen en dat betekende werk voor veel Bornenaren. En de ondernemers die een moeilijke tijd achter de rug hadden, konden weer vooruitzien naar een spoedige heropening van hun bedrijf.

Langs dezen weg, roepen wij vrienden, bekenden en cliëntèle, met onze bevrijding en behouden thuiskomst een hartelijk welkom toe. Wij deelen beleefd mede, dat onze zaak spoedig weer geopend zal worden. Wij zullen onze geachte begunstigers de opening nader bekend maken.

Slagerij J. DE LEEUW & Zn.

Almelosche straat 24, BORNE.

Veel Bornse ondernemers kondigden de herstart van hun zaak aan middels een advertentie in de krant, al of niet met een verwijzing naar de oorlogsjaren.

Tijdens het burgemeesterschap van Klein Nagelvoort werden elementen die maar enigszins in verband gebracht konden worden met het koningshuis uit de openbaarheid verwijderd. Met deze uiterst vernederende en frustrerende actie werd middels een verordening op 14 april korte metten gemaakt. Zo woonden de bewoners van het Peter Tonplein gewoon weer aan het vertrouwde Spanjaardsplein, werd de Heer v. Weleveldstraat weer Prins Hendrikstraat, de Burgundische weg weer Cuba, de Christoffel Scheelestraat weer Wilhelminastraat en de Jan Pieterz. Coenstraat weer Julianastraat.

Verder werd nog medegedeeld, dat het Marktplein werd herdoopt in Dorsetplein ter herinnering aan de bevrijding door de Engelse troepen. Daarbij werd meteen een rectificatie opgenomen, omdat eerder was bekendgemaakt dat het vroegere Marktplein Dorsetshireplein zou gaan heten.

Deze uitsnede van een eerder geplaatste foto in Boorn en Boerschop van april 2020, laat zien dat de Markt in eerste instantie was omgedoopt tot Dorsetshireplein.

De Tommies zouden Borne niet lang daarna verlaten. Hun inzet was nog steeds noodzakelijk op plekken waar de oorlog nog niet voorbij was. De Bornenaren hadden de Engelse bevrijders in hun harten gesloten en menig Bornse meisje haar hart verloren aan een van de boys. Toen er afscheid moest worden genomen van de Dorsets, verscheen een ode aan de Bornse meisjes in de Courant.

Afscheid van de Dorset-boys.

Aan de Bornsche meisjes.

And so from Borne we go to-day,
Leaving the girls in the family way,
They will say there'll surely be
A litte Tommy for you and me.

So to Francis - Mary too
We bid them all a grand adieu!
Hoping to come back again,
To see thee famous Dorsetplain.

And so on our trucks we go
To somewhere, we do not know.
So thank you for all you've done.
Good luck and bags of fun!

GEORGE DANIELS.

Koninklijke verjaardagen

De leden van het koningshuis mochten weer volop in de belangstelling staan en op de verjaardag van prinses Juliana kon weer uitbundig worden gevlagd. *'Nu kunnen we wederom vrij en frank de driekleur met den oranjewimpel uitsteken en niemand zal dit verzuimen'*, werd er geschreven, met de toevoeging dat een deel van het land *'nog zucht onder het afgrijpselijk juk der Duitsche slavernij en sadistische plagerijen.'*

Er was zeker nog geen reden voor een feest. De Nederlanders in het nog bezette deel van ons land waren volkomen weerloos, tallozen waren gestorven door voedselgebrek en duizenden waren totaal krachteloos geworden door honger en ziekten. Er moest dringend hulp worden verleend. Daarom besloot het Oranje-Comité om op de verjaardag van de prinses een grote collecte te organiseren ten bate van het Rode Kruis, waarvan zij voorzitter was.

Koningin Wilhelmina en prinses Juliana arriveerden op vliegbasis Gilze-Rijen in april 1945 (Foto: ANP)

'Laten wij deze collecte niet afscheepen met een dubbeltje, kwartje of een gulden. Allen moeten beseffen dat zeker een royale greep gedaan moet worden uit dankbaarheid, dat wij hier in Borne gespaard zijn gebleven; dat onze huizen en inboedels onbeschadigd zijn; dat wij zelf allen zonder noemenswaardig letsel uit de Duitse klauwen bevrijd zijn.'

De verjaardag van Juliana werd dus niet echt gevierd, maar dat zou dubbel en dwars goed gemaakt worden op de verjaardag van haar moeder, koningin Wilhelmina. Vrijdag, 31 augustus 1945, maar ook de donderdag en zaterdag, zouden helemaal in het teken staan van de bevrijding met allerlei festiviteiten voor jong en oud. Borne was eraan toe. Nadat heel Nederland was bevrijd, konden de voorbereidingen beginnen.

Het programma

Het Oranje-Comité presenteerde op 14 juni het programma voor de grote feestdagen. Het comité was ervan overtuigd dat het aan de hoogste verwachtingen zou voldoen en dat het een feest zou worden waarover men jarenlang nog zou spreken. De festiviteiten werden verdeeld over drie dagen met een programma dat klonk als een klok.

Donderdagmiddag:

kinderfeest op een weide bij de Welemansbrug met een draaimolen, diverse wedstrijden en een 'tractatie'; onthulling van het gedenkteken voor de oorlogsslachtoffers tijdens een indrukwekkende plechtigheid; orgelconcert in de Ned. Herv. Kerk tot besluit van de dag.

Vrijdag 31 augustus:

traditionele reveille, waarna koraalmuziek, een rondgang van de muziekcorpsen en een uitvoering van de gezamenlijke zangverenigingen; een grote allegorische optocht, ondanks de moeilijkheden met het verkrijgen van materiaal; dansen in de tot dansvloer herschapen Oude Deldensche weg met verlichting en dansorkesten voor 'een algemeene danspret'.

Zaterdag:

muzikale rondgang en een grote sportdemonstratie op de Bleek; ringrijderij met versierde karretjes en fietsen en volkszanguitvoering, ook voor alle schoolgaande kinderen; fakkeloptocht of lichtstoet door de straten van Borne; gelegenheid tot dansen tot 12 uur.

Tot slot werd vermeld dat er ook nog kermisvermakelijkheden op de Bleek zouden zijn en dat het met medewerking van het weer ongetwijfeld een paar goede feestdagen zouden worden.

En dan De feesten!

De Bornsche Courant, donderdag 30 augustus 1945: 'Borne is veranderd, een grondige wijziging is aangebracht aan alle straten en wegen. Met groot enthousiasme heeft iedere buurtvereniging (als paddestoelen zijn deze verrezen) plannen gemaakt. De een zal al mooier versierd zijn dan de andere.

De straten en wegen zijn heele lanen geworden en het lijkt er veel op of ons dorp is verhuisd midden in een bosch. Het is nu een heele drukte om alles tijdig gereed te krijgen, maar de resultaten zullen zeker de stoutste verwachtingen overtreffen. Het weer schijnt ook te willen medewerken, zoodat het groote feest van Borne zal worden tot een festijn, dat al de vorige feesten zal overtreffen en waarover men nog wekenlang zal napraten en in herinnering blijven'.

Het weer werkte niet helemaal mee, want het kinderfeest viel letterlijk in het water, maar de traktaties en de draaimolen maakten veel goed. In de loop van de vrijdag klaarde het weer op en de inspanningen waren niet voor niets geweest. Het oranje-feest en de viering van de bevrijding, nu 75 jaar geleden, werd een groot succes.

In Borne werden de sporen van de oorlog gaandeweg uitgewist, maar nooit vergeten.

De allegorische optocht trekt door de Ennekerdijk.
Foto: W.F. Leushuis (HIP)

Noten:

1. Niet te verwarren met zijn oom, jonkheer E.J.J.S. van Bönninghausen, burgemeester van Borne van 1885 tot 1925. Hij werkte overigens van 1923 tot 1926 op de gemeentesecretarie in Borne, dus ook enige tijd tijdens het burgemeesterschap van zijn oom.
2. Het M.G. functioneerde van september 1945 tot maart 1946 en werd gedurende de gehele periode geleid door generaal-majoor H.J. Kruls. De organisatie stond bloot aan veel kritiek en werd daarom ook wel 'Circus Kruls' of 'Malle Gevallen' genoemd.
3. Degenen die door oorlogsgeweld of andere oorlogsomstandigheden waren getroffen konden een aanspraak maken op textielgoederen tegen een 'billijke betaling'. Het textiel was ter beschikking gekomen van de 'Commissie Steun In Natura'.

Bronnen:

- De Bornsche Courant, tekst en advertenties van april tot september 1945.
- Nationaal Archief, Den Haag, Militair Gezag, nummer toegang 2.13.25, inventarisnummer 524.
- www.isgeschiedenis.nl
- <https://historiek.net/arbeitsinsatz>
- NIOD, voor oorlogs-, holocaust- en genocidestudies.
- 'In Verdrinking, Verzet en Vrijheid', Noordhuis, ter Braak en Kienhuis.

Kantoorgebouw Het Spanjaard Een inrichting verweven met het verleden

Kamiel Deinum

Op de plek tegenover het station wat nu een woonwijk is, stond ooit de enorme textiel fabriek van de firma Spanjaard. Een bronzen sculptuur voor het appartementencomplex bij de rotonde en de verering met een straatnaam (S.J. Spanjaardstraat) zijn de karige verwijzingen in de wijk naar het textielverleden en de fabriek die er ooit stond.

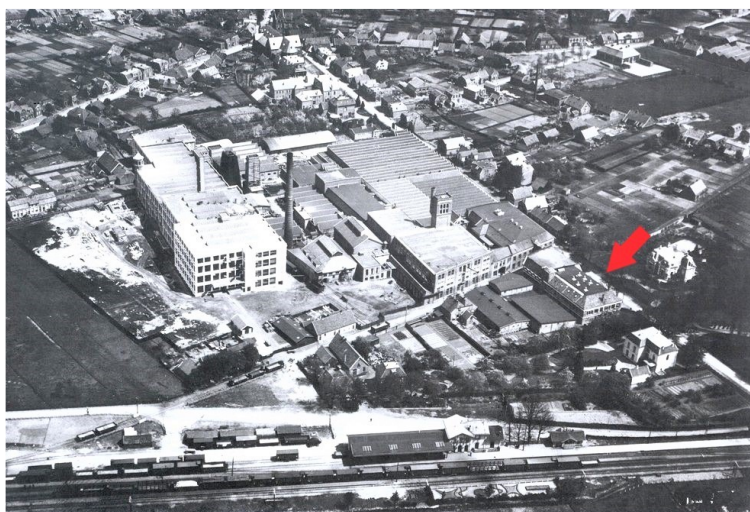
De Spanjaardfabriek, waar op het hoogtepunt meer dan 2.000 mensen werkten, werd in 1971 gesloten en na verloop van tijd gesloopt. Het kantoor is het enige gebouw dat gespaard is gebleven en is blijven staan. Het werd, nadat het zijn functie als kantoor van de fabriek had verloren, onder andere gebruikt als bedrijfsverzamelgebouw en was een tijd lang het kantoor van woningbouwvereniging Welbions. De inrichting van het pand was zakelijk en doelmatig. De historie van het pand was daarmee letterlijk 'verleden tijd' en weinig deed meer denken aan de functie die het ooit had.

Textielverleden

Sinds kort prijkt echter de naam 'Spanjaard' weer op de gevel en is de historie van het pand weer tot leven gebracht. Bouwbedrijf 'Building Design', dat het pand in 2017 kocht, heeft het kantoorpand samen met de andere medegebruikers vakkundig gerestaureerd.

De expertises van de verschillende bedrijven die nu een plek in het pand hebben, kwam goed van pas bij de restauratie. Zo zitten er onder andere een architectenbureau en een interieurinrichter, die mee hebben ontworpen aan de huidige inrichting van het pand. Het is duidelijk te zien dat zij zich daarbij hebben laten inspireren door de geschiedenis van de plek. Overal in het gebouw zijn verwijzingen naar het textielverleden van Borne en naar de firma Spanjaard, die meer dan een eeuw een fabriekscomplex had op deze locatie.

De Heemkundevereniging heeft bij de verbouwing een belangrijke rol gespeeld en allerlei informatie over het pand gegeven. Ik word dan ook met open armen ontvangen om het resultaat van de restauratie te komen bekijken.

De voormalige Spanjaardfabriek met rechtsonder het kantoor, het enige gebouw dat is blijven staan.

Plattegrond van Borne verwerkt in het tapijt op de begane grond

Inrichting met respect voor het verleden

Het was me niet opgevallen toen ik bij de receptie aan het wachten was, maar Romy Oerbekke - commercieel manager bij 'Het Spanjaard' - wees mij er later op tijdens de rondleiding. Op de begane grond is de plattegrond van oud Borne in het tapijt verwerkt. Als we later op de 1e verdieping lopen is het goed te zien. De oude dorpskern van Borne is duidelijk te herkennen.

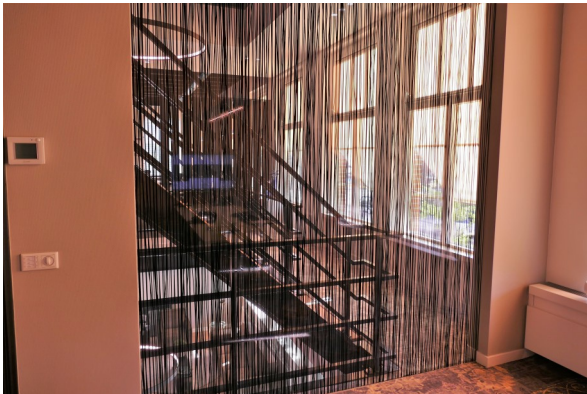
En dat blijkt niet de enige verwijzing naar het verleden te zijn in dit pand. Overal in het gebouw komt het textielverleden van de roemrijke fabriek Spanjaard terug in de inrichting. Zo zijn in de ramen van de overlegkamers textieldraden verwerkt, is jute op de muren aangebracht en hangen foto's van de fabriek door het hele pand.

Dat de Spanjaardfabriek bij veel (oud) inwoners van Borne herinneringen oproept en nog steeds tot de verbeelding spreekt, blijkt wel uit het feit dat veel mensen tijdens de open dag van de heropening het kantoorpand met foto's en anekdotes kwamen aanzetten. Ook daar is dankbaar gebruik van gemaakt.

Textielverwijzingen bij de vergaderkamers

De namen van de vergaderkamers in het pand zijn ook ontleend aan de textielindustrie.

Zo hebben de kamers namen als Kraszaal, Ververij, Ketelhuis, Mikzaal en Spinnerij.

Textieldraden verwerkt in de ramen

Bij elke kamer hangt een bord met daarop een uitleg en verwijzing naar de huidige functie. Om even een voorbeeld aan te halen, de volgende tekst staat bij de Spinnerijkamer:

In een spinnerij werden vroeger dankzij stoomkracht losse vezels tot mooie draden gesponnen. Daarna volgde het twijnen: het samendraaien van meerdere enkelvoudige draden. Zo is ook de kunst om met veel goede ideeën tot een krachtig ontwerp te komen.

Daarnaast staat bij elke kamer ook telkens een leuke, op de naam geïnspireerde, spreuk als motivatie voor het overleg. Zo staat bij het Ketelhuis de spreuk

Bij elke kamer een leuke tekst verwijzend naar het textielverleden

'Hier komen goede gesprekken op stoom' en bij de Spinnerij *'Hier spinnen we garen terwijl we zinnen verzetten'*.

Standbeeld van de blauwe bok

Op de eerste verdieping staat een groot standbeeld van een blauwe bok. Een bekend verhaal in Borne en een verwijzing naar een ludieke actie van een paar zonen van de familie Spanjaard.

Zij hadden een bokkenwagen met een witte bok. Die maagdelijk witte bok lokten zij naar een kuil met indigo bij de fabriek. Indigo was een blauwe kleurstof die gebruikt werd om het textiel te kleuren. Ze lokten de bok de kuil met het blauwe water in en de arme bok ging vanaf dat moment indigo gekleurd door het leven. Dit verhaal wordt weer tot leven gebracht met een standbeeld van de blauwe bok.

Standbeeld van de blauwe bok op de 1^e etage

Onder het standbeeld staat de tekst:

In een grote kuil lag het verwerkte Indigo uit de weverij.

De zonen van Izak Salomon lokten hier een prachtige witte bok in.

Met bokkenwagen en al. Een kwajongensstreek!

Alles liep goed af maar... de mooie witte bok bleef tot zijn dood prachtig blauw.

Soms moet je diep graven om kleur te bekennen.

Daar heb je dan wel een leven lang plezier van.

Originele kluisen

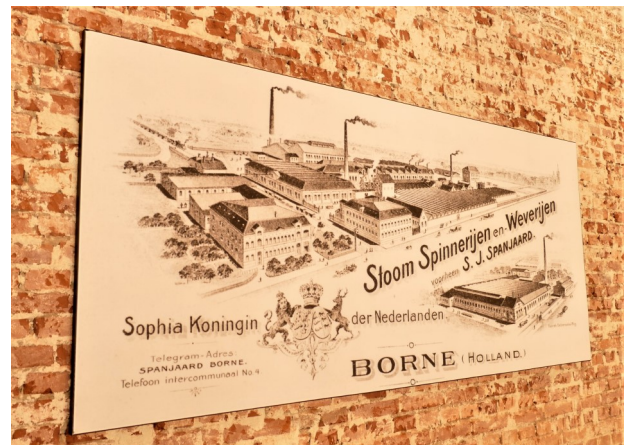
Gelukkig zijn er ook nog dingen uit het originele pand bewaard gebleven. Zo zijn de originele loodzware kluisdeuren uit het kantoor niet verloren gegaan en hebben zij weer een functie gekregen in het gebouw. Romy laat me de kluis zien waar vroeger het loon van de arbeiders in werd opgeslagen. Nu worden er andere belangrijke dingen in bewaard.

De kluis wordt namelijk *De kluisdeuren zijn hergebruikt als opslagruimte gebruikt* waarin onder andere ook bier staat opgeslagen. En niet zomaar een biertje, nee ook het bier verwijst naar het verleden. Het is het onlangs op de markt gekomen 'Spanjaard bier' met de beroemde afbeelding van de fabriek op het etiket. Een betere plek om dit bier op te slaan is er niet, in de kluisen van de voormalige Spanjaard fabriek.

Aan het einde van de rondleiding gaan Romy en ik nog even naar buiten. We kijken omhoog en zien 'Het Spanjaard' weer trots op de gevel van het gebouw staan. Zowel binnen als buiten is de historie weer tot leven gebracht. Een inrichting op een prachtige manier 'verweven' met het verleden.

We mogen blij zijn dat het textielverleden van Borne op deze manier in ere wordt gehouden.

De bekende afbeelding van de Spanjaardfabriek. Deze hangt prominent in het gebouw en staat eveneens op het etiket van Spanjaard bier.

Het Spanjaard staat weer trots op de gevel

Corona

le könt 'corona'dreenken as Mexicaans bier; doarbiej köj 'm ok nog oproken, as vertier.

**Mer hoolt 'm as virus wal van de hoed!
Zo nich, dan 'dreenk iej 'm d'r (mögelij) oet'.**

**Of aans gezegd: "Dan bin iej de sigaar"
en***)

Wee van oeleu kan d'r ne toopasselijke, ofsloetende zin op dichten?

Leo Leurink

*) ne mögelijke oplössing:
"en stoaj in hoes met ow portret op 't dresswaar!"

Van de bestuurstaafel - Jaarvergadering 2020

Bertie Velthuis

In de Statuten van onze vereniging staat geschreven dat in de eerste helft van het nieuwe jaar een Algemene (leden) Vergadering dient te worden gehouden. Ieder jaar wordt deze regel strikt opgevolgd. Ook weer dit jaar.

De voorzitter verwelkomde eenieder en noemde de namen van hen die zich hadden afgemeld. Aan de orde kwamen traditioneel de notulen van de op 6 februari 2019 gehouden Algemene Ledenvergadering en het jaarverslag van de activiteiten die de vereniging in het afgelopen jaar heeft ondernomen. Geen van deze verslagen gaf aanleiding tot opmerkingen. De verslagen zijn in te zien op onze site www.heemkundeborne.nl. Een opvallend punt uit het jaarverslag is dat voor het eerst sinds ten minste 10 jaar het ledenaantal, hoewel zeer beperkt, namelijk met 2 leden, is teruggelopen. De penningmeester gaf aan dat het financieel een moeilijk jaar is geweest. Er waren kosten welke niet waren voorzien. Zo is er geïnvesteerd in een berging op het terrein van Borne 28, is er een nieuwe laptop aangeschaft, was er een vrijwilligersmiddag en heeft de jaarlijkse excursie geld gekost. Maar niet alles is negatief, zo laat de begroting voor dit jaar een overschot zien. De kascommissie heeft het bestuur gedechargeerd. Belangrijk punt was de vraag van het bestuur aan de leden hoe en ook hoe meer jonge leden voor onze vereniging te werven. Hierop kwamen een aantal goede suggesties, te weten: geef middels een advertentie in de lokale en regionale kranten aan dat er een ledenavond is; houdt ledenavonden met als onderwerp een specifieke wijk in onze gemeente en nodig de inwoners van deze wijk uit; maak informatiemappen over de geschiedenis van verenigingen in onze gemeente en leen deze bij speciale gelegenheden van betreffende vereniging aan hen uit. De voorzitter dankte de leden voor de suggesties en zei toe hiermee aan de slag te gaan.

Afscheid van twee bestuursleden

Op deze avond is afscheid genomen van twee bestuursleden te weten Henriëtte ten Tusscher en Hans Nijhof. Beiden hebben 3 jaar, een termijn, deel uitgemaakt van het bestuur. Henriëtte heeft zich met name bezig gehouden met het organiseren van de Open Monumenten Dag. Zij heeft bij deze activiteit de Escape room ingevoerd. Dit blijkt een goede greep te zijn. Het aantal bezoekers is hiermee t.o.v. de eerdere jaren verdubbeld. Vooral het aantal jeugdi-

Hans Nijhof en
Henriëtte ten Tusscher
(foto: Martin Thiehatten)

ge bezoekers is sterk gegroeid. Hans heeft zich, als voorzitter, bezig gehouden met het nieuw ingestelde Schrijverscollectief. Dit collectief heeft er voor gezorgd dat de Boorn & Boerschop, waarvoor een tekort aan copy dreigde, weer van optimale kwaliteit is. Ook heeft hij tijdens de Open Monumenten Dag de zgn. klassendag voor leerlingen van de basisscholen verzorgd. Tevens was hij een van de inrichters van de exposities van afgelopen jaren. Hans blijft bij de vereniging betrokken. Hij zal samen met Jurrie Haak de redactie van de B. & B. vormen. Ook blijft hij voorlopig het Schrijverscollectief leiden. De voorzitter dankte beiden voor hun inzet voor onze vereniging. Volgens de statuten dient het bestuur van onze vereniging uit ten minste 7 personen te bestaan. Door het afscheid van Henriëtte en Hans is dit aantal 5. De vergadering ging er mee akkoord dat, wanneer er in de komende periode zich iemand voor deelname in het bestuur aanmeldt, hij/zij, zonder dat de leden hiervoor toestemming geven, in het bestuur kan worden opgenomen.

Afscheid Anja Tanke

Anja is sinds 2007 lid geweest van de redactie van Boorn & Boerschop. Zij heeft voor ons verenigingsblad ongelofelijk veel werk verzet. Maar niet alleen dat vele werk was belangrijk. Ook heeft zij, vanuit haar werk als archivaris bij de gemeente Borne, veel kennis ingebracht. Zo heeft zij een aantal keren de leden van het Schrijverscollectief bekend gemaakt met de wijze waarop en waar historische gegevens gevonden kunnen worden. Ook heeft zij er voor zorggedragen dat wij op een goede wijze invulling geven aan het auteursrecht. Anja heeft daarnaast regelmatig de pen gepakt om artikelen in Boorn en Boerschop te schrijven. De vereniging is haar veel dank verschuldigd. Anja gaat niet geheel voor de vereniging "verloren". Zij blijft op de achtergrond ons adviseren en ondersteunen. Anja werd door de voorzitter bedankt voor haar inzet voor de vereniging en werd verrast met een mooi bloemstuk.

Anja Tanke en voorzitter
Annemarie Haak
(foto: Hans Nijhof)

Een groet uit Borne. Een Ansichtkaart van Olga Spanjaard

Annette Evertzen

In deze serie wordt steeds een oude Ansichtkaart besproken die is verstuurd door een destijds bekend persoon uit Borne. Mocht u ook een kaart hebben die in aanmerking komt, wilt u dan contact opnemen met de redactie of auteur?

De kaart

Op de kaart is een foto van de Peppellaan (nu Grotestraat) te zien, met het oude postkantoor en een groepje fraai uitgedoste mensen (wie weet meer over deze mensen?).

Het postkantoor is in 1884 gebouwd ter vervanging van het oude kantoor aan de Marktstraat. Voor de bouw moet de Pietmanskolk worden drooggelegd. Omdat de bodem erg drassig is, worden er heipalen geslagen, wat bijzonder is voor Borne. Het postkantoor is een rijksmonument 'als voorbeeld van een typisch eind 19e eeuwse postkantoor in de kenmerkende Neo-Renaissance bouwstijl'. Het gebouw doet nu dienst als makelaarskantoor.

De afzender

Olga Spanjaard is 19 jaar als ze deze kaart in januari 1903 verstuurt. Het jaar erop zal ze trouwen met haar bijna tien jaar oudere neef Jacob Spanjaard.

Het wordt een dubbelhuwelijk; haar iets oudere zus Selma huwt dezelfde dag.

Op 16-02-1904 wordt door middel van een advertentie in dagblad Tubantia gemeld dat het dubbelhuwelijk van de gezusters Spanjaard heeft plaatsgevonden.

De vaders van Olga en Jacob zijn broers en directeurs bij de textielfirma Spanjaard. Olga's man Jacob zal later ook directeur worden – de vierde generatie directeurs - en de bijnaam 'de God van Borne' verwerven, om de invloed die hij op het Bornese gebeuren heeft. Na een verbouwing gaan Olga en Jacob in het 'witte huis' wonen. Ze krijgen vier kinderen, waarvan de oudste twee jong overlijden. Zoon Johan/Han wordt in 1907 geboren, dochter Nelly komt in 1912 ter wereld. Nelly trouwt in 1931 met Feiko Mulder, later directeur van een middelbare school in Hengelo.

Foto links: Bernard en Bertha Spanjaard met hun kinderen Rosa met verloofde Robert Spanjaard, Mathilde, Frits, Selma, en helemaal rechts Olga met verloofde Jacob Spanjaard. De oudste zoon Karel ontbreekt op deze foto van rond 1900. Robert en Jacob zijn broers.

Foto rechts: Jacob, Nelly en Olga.

(Foto's: HIP, Heemkundevereniging Borne)

Bij het 60-jarige bestaan van de fabriek in 1924. Olga is de tweede van rechts.

Over Olga's leven is weinig bekend. Als directeursvrouw zal ze zich beziggehouden hebben met het bestieren van de huishouding, het regelen van ontvangsten en misschien ook met liefdadigheidswerk. Tijdens de Tweede Wereldoorlog wonen Olga en haar zoon Han nog in het witte huis. Jacob is in 1934 overleden, Han is sinds kort fabrieksdirecteur. Han wordt in 1941 het eerste Borns-Joodse oorlogsslachtoffers.

Olga verblijft een deel van de oorlog in Huize de Schaffelaar in Barneveld. Hier woont een grote groep Joden die bescherming geniet vanwege hun maatschappelijke betekenis (Plan Frederiks). Uiteindelijk gaan ook deze Joden op transport. Olga wordt in januari 1944 naar Westerbork vervoerd en vandaar in september naar Theresienstadt. Zij overleeft de oorlog omdat ze behoort tot de 300 Joden die aan het eind van de oorlog worden uitgewisseld tegen Zwitserse medicamenten, met geld dat Amerikaanse Joden in Zwitserland hebben gedeponneerd. Olga sterft in 1967 in Hengelo en is in Borne begraven, naast haar man en hun jong overleden kinderen.

En verder

De kaart is begin 1903 verstuurd naar Mademoiselle Louise Leon in Brussel, door Olga amicaal 'Lous' genoemd. Maar de vriendschap is aan het verwate-

ren, want na gelukwensen voor het nieuwe jaar schrijft Olga: 'Waarom schrijf je nooit meer! Te vergeefs wacht ik al op 'n brief'.

De postzegel is verdwenen, maar ze moest een postzegel van 2½ cent plakken, omdat ze 'drukwerk' heeft doorgestreept. Drukwerk gaat weg voor 1 cent, maar dan mag de kaart hooguit een geschreven groet en naam bevatten.

De kaart is een vogellijnkaart, met een randversiering in reliëf bestaande uit vogels en bloementakken.

Deze kaarten zijn in Duitsland gedrukt door de firma Glückstadt & Münden. De kaart is uitgegeven door mej. Mietje Fauth die in die tijd een winkel heeft met porselein en snuisterijen. Haar vader is chef en tekenaar van de handdamstweverij van Spanjaard. Het winkelpand aan de Grotestraat 175 is onlangs in zijn oude luister hersteld.

Mej. Fauth voor haar winkel.
(Foto: Gemeentearchief)

Met dank aan Gé Nijkamp voor de scans van zijn ansichtkaart.

Bronnen:

- Braak, G.P. ter, Borne in oude ansichten. / Kent u ze nog...de Bornsen?
- <https://nl.wikipedia.org/wiki/Plan-Frederiks>
- rijksmonumenten.nl/monument/507925/

De zomerkampen van meester Krupers, in de jaren vijftig, in woord en beeld.

Leo Leurink

Vraag de huidige 75-plusser, die de Jacobusschool heeft bezocht en in de jaren vijftig bij meester Krupers in een klas zat, naar zijn mooiste schoolherinneringen. Geheid zal het antwoord zijn: 'De zomerkampen in Beuningen'. Ik zelf heb er aan twee deelgenomen en ze staan nog altijd als een onuitwisbare belevens in mijn geheugen gegrift. Dat daarover, nu zo vele jaren later, een artikel in dit blad verschijnt is louter toeval. Al een hele tijd terug kwam er, naar ik heb vernomen, uit de boedel van de St. Jacobusschool een cahier tevoorschijn waarin twee zomerkampen (1956 en 1957) uitvoerig staan beschreven. Het is niet alleen leuk verwoord door, maar ook verluchtigd met prachtige pentekeningen van de toen 11 á 12 jarige Petri Leijdekkers. Het is een logboek, zoals Petri het noemt, waarin van dag tot dag de belevenissen in het Twentse Beuningen staan opgetekend. Het cahier komt vervolgens terecht bij mijn broer Johan. Na zijn overlijden komt het uiteindelijk in mijn (tijdelijke) bezit, waar het enkele jaren blijft liggen. In en bij het logboek bevinden zich tal van foto's. Het logboek weer ter hand nemend, komt bij mij andermaal de gedachte op om over de zomerkampen een artikel te schrijven. Om daarbij gebruik te maken van dit logboek vereist wel overleg met de samensteller. Maar waar kan ik Petri Leijdekkers, meer dan een halve eeuw geleden uit Borne getrokken, vinden? Dankzij de 'Google-boer' weet ik Petri op te sporen. Hij verblijft al sinds medio jaren zestig in Stad Groningen en reageert verrast en totaal verbaasd. Zijn logboek is hij geheel vergeten en wil het uiteraard graag weer terugzien. Hij stemt in gegevens en illustraties uit zijn logboek te mogen gebruiken voor dit artikel in het Heemkundeblad 'Boorn & Boerschop'. Om u nog wat meer te informeren over Willy Krupers en Petri Leijdekkers, de hoofdpersonen in dit artikel, zijn op de afsluitende pagina enkele persoonlijke gegevens vermeld.

Oud papier sparen voor het zomerkamp.

De nog jonge Oldenzaler Willy Krupers, krijgt in 1951, meteen na zijn kweekschoolopleiding, een (tijdelijke) aanstelling als onderwijzer aan de RK Jacobusschool (Lager Onderwijs voor jongens). Hij blijkt een nogal ondernemende schoolmeester. Naast onderwijzer is hij in zijn vrije tijd o.a. hopman bij de Oldenzaalse verkenneren, ofwel padvindders; nu als 'scouting' aangeduid. Waarschijnlijk vanuit die hoek dat hij in 1955 het initiatief neemt om voor de jongens van zijn klas aan het eind van het schooljaar tijdens de grote vakantie een zomerkamp te organiseren.

Vaak had meester Krupers een 'gemengde' klas. Bleken, bij 't begin van het schooljaar dat er klassen qua aantal leerlingen, te groot uitvielen, dan werd er uit de te grote klassen, bijv. de 5e en de 6e klas, één nieuwe gemengde klas geformeerd.

Een uitstapje regelen voor 30 á 35 knapen is in die tijd financieel gezien een hele opgave. Tegenwoordig is het bijna vanzelfsprekend dat, o.a., ter afsluiting van de basisschoolopleiding, de klas er een week tussenuit gaat. Om in die tijd aan geld te komen voor een weekje de boer op wordt er het hele schooljaar door oud papier ingezameld. De leerlingen zorgen fanatiek voor de inzameling die door hen wordt opgeslagen op de ruime zolder van de Jacobusschool. Die zolder is voor een deel met hout bevloerd maar voor de rest is het enkel een plafond van stro met aan de onderkant een dikke laag gipskalk. Het komt meer dan eens voor dat een al te ijverige papier verstouwende knaap de houten vloer overschrijdt en met een of beide benen door het gipsplafond zakt. Al spartelend wordt de ongelukkige vanaf de begane grond toegejuicht. Gelukkig kan hij zich nog vlug vastklampen aan de houten vloer om verder doorzakken te voorkomen.

De Jacobusschool

Op de bevloerde zolder zetelt ook het 'schilderclubje', waar de artistiek begaafde Krupers belangstellende leerlingen les geeft in het schilderen met olieverf. O.a. broer Johan en de getalenteerde Petri Leijdekkers nemen er aan deel. Een olieverfschilderij, waarop een boot, samen vervaardigd door Petri en Johan is bewaard gebleven en siert nog steeds de wand.

Op naar Beuningen aan de Dinkel

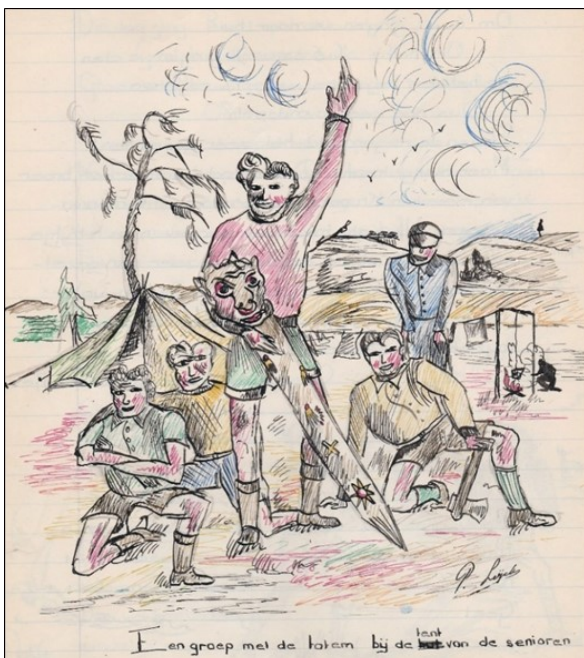
Eind juli 1955 is het dan zover; voor de eerste keer stappen ongeveer 35 knapen, waaronder ikzelf, bepakt en gezakt, in de klaarstaande bus. In plaats van busvervoer ging men de volgende jaren met de fiets; lang niet iedereen had het eerste jaar een fiets. Dus rijdt de bus de uitgelaten en uit volle borst zingende knapen naar het onder de rook van Denekamp gelegen Beuningen. Hier verscholen onder het eiken-groen met zicht op een purper kleurend heideveld ligt de boerderij van de familie Rolink; in de zomer ingericht als kampeerboerderij. Het ligt dicht bij de Kampbrug waar de pittoreske en grillige Dinkel onderdoor stroomt. Na aankomst worden de jongens in vier groepen ingedeeld, aangeduid met de kleuren blauw, geel, groen en rood. De leiding bestaat uit meester Krupers, collega Timmerhuis, Seijger (R.K. ULO Hengelo) en van 't Erve (Hengelo). De laatste

houdt zich vooral bezig met het bereiden van eten voor de altijd hongerige knapen. Verder is er nog Wim Brand uit Oldenzaal, in later jaren aangevuld met Bennie Plegt en Tonnie Arendsen, allen padvinders die assistentie verlenen. Alle groepen vervullen elke dag wisselende taken, zoals schoonmaak, afwas, aardappels schillen, enz.. Geslapen wordt er in een grote schuur, waar in de winter, in het lager gelegen gedeelte, de koeien staan. Daar wordt een dikke laag stro neergelegd, waarop de knapen hun dekens uitspreiden. De leiders slapen in een ruime tent in het naastgelegen weiland. Na het gereedmaken van de slaapplek kan iedereen aan de stampot. Het menu kent overigens alle dagen stampot, maar wel steeds met wisselende groenten. Nooit gedacht dat er zoveel soorten stampot zijn; andijvie, spinazie, wortelen, doperwtten, hete bliksem, enz.. 's Morgens en tegen de avond worden er grote schalen met boterhammen verslonden. Ook tussen de middag, wordt er tijdens de warme maaltijd door de jonge meute 'onwies' gebunkerd. De hele dag bezig zijn in de buitenlucht maakt hongerig. Gerard Hoek, meer dan flink uit de kluiten gewassen, kan eten als een paard. De aardappelen zijn bijna niet aan te slepen. Vaak zijn de 'tuffel' de avond ervoor al voor een deel panklaar, want niet luisterende of ondeugende knapen worden 's avonds onverbidde-lijk aan het schillen gezet. Als ze het op hun slaapplek te bont maken worden ze zelfs, al is het tegen middernacht, van hun strobed gelicht; ja, daar weet ikzelf alles van!

Het zich wassen was elke avond en ochtend een prachtige happening: waterballet van rondom enkele emmers water spetterende jongens; lang niet alles werd geraakt. Na het ontbijt werden telkens de dekens op de heide uitgespreid om te luchten.

Huttenbouw, sport, spel, speurtochten, enz.

De jongens bezighouden is geen probleem; de leiding zorgt voor zeer gevarieerde ontspanning.

Een groep met de totem bij de tent van de senioren

's Ochtends na het verrichten van hun taken trekken de vier groepen naar het ruige heide- en bosperceel. Daar wordt gewerkt aan de bouw van een hut waarvoor takken, heide en ander natuurlijk materiaal wordt gebruikt. Tegen het middaguur klinkt telkens het fluitsignaal, waarna de leiders inspectie houden. De jongens staan dan strak in de houding. De voorde-ningen aan de bouw van de hut worden elke dag beoordeeld en met punten beloond. De toegekende punten worden dagelijks, onder grote spanning, bij de vlaggenmast bekend gemaakt. Wie die dag het hoogste puntenaantal scoort krijgt de prachtige totem in (tijdelijk) bezit. Wie aan het eind van de week het hoogste puntenaantal heeft behaald wint de totem.

In de middaguren wordt er, tenzij de regenbuien te veelvuldig zijn, tussen de groepen gehandbald en/of gevoetbald. Vooral bij het voetballen wordt er vaak een hevige strijd gevoerd. Gebruikelijk is dat de leiders aangevuld met een van de groepen een wedstrijd spelen tegen de drie overige groepen. Ook hier gaat men er fanatiek tegen aan! Af en toe gaat men per groep op speurtocht, ook wel trektocht genoemd, waarbij vele kilometers worden afgelegd. Winnaars bij bepaalde activiteiten krijgen wel eens een appeltaart of iets uit de 'snoepwinkel'. Daar kun je via bonnen snoep kopen; in het logboek lees ik over 'ne broên'n op 'n stökske'? Misschien een salmiaklolly? Wanneer overdag de regen buiten als spelbreker optreedt wordt er in de schuur een quiz gehouden of wordt er voorgelezen. Dergelijke activiteiten vinden ook 's avonds plaats onder de noemer 'avondspel'. Een van de jongens, Harrie Eshuis, speelt daarbij vaak leuke deuntjes op zijn accordeon. Vooral tijdens het zomerkamp van 1956 valt er wel erg veel regen. Maar met name meester Timmerhuis laat de jeugd met zijn spannende verhalen vaak huiveren. Pim Pandoervertellingen zijn favoriet, maar ook verhalen over heksen, gezien de fraaie tekening in het logboek. Uiteraard wordt de Dinkel bij 't fraaie Lutterzand aan de Dinkel bezocht, waar ieder zich in het goudgele zand en in het water prima vermaakt. Op een avond komen de ouders op bezoek. Zij worden eerst rondgeleid, waarna men onder elkaar, met muziek van Harrie E., de avond gezellig doorbrengt.

Waar blijft de stampot spinazie ?

Hiernaast v.l.n.r.: Links aan de tafel: Petri Leijdekkers; Harry Eshuis; Wim Brok; Herman Bourgonje en Wim Asteleijner. Op de achtergrond: N.N. en Gerard Uunk. Rechts aan de tafel: Kees Balk; Willem Neeskens; Tonny Möller en Frans Braker.

Hieronder: De dagelijkse wasbeurt rondom enkele emmers water !
O.a. staande vooraan: Henk Platenkamp; Harrie Rolefes en Bennie Vosmer.

Rechts hiernaast: v.l.n.r. meester Timmerhuis, meester Krupers en Wim Brand, druk met 'tuffel' stoten met enkele vlaggenstokken.

v.l.n.r.: Boven: Henri Westerbeek; NN; Herman Bertelink; Leo Leurink; N.N., Gerard Wolthuis; Bennie Plegt; Wim Brand en Ton Arendszen. Daaronder: Fr. Leuverink; N.N.; Gerard Uunk; Jan v. Os; Jan Bruins; Johnny Grob; N.N.; Fr. Leurink, W. Wolthuis en .. ter Bekke. Daaronder: Gait Hoek; Gerard Bruggink; Johnny Tjihuis; Petri Leijdekkers; W. t. Tusscher en Johnny Olde Wolbers. Daaronder: Joh. Boensma; W. Meijerink en Kees v. Geel. Voor: Louis Hek; Fr. Braker; Boensma; Wim t. Haar en Piet Jongman

De Feyenoord-jeugd uit R'dam wordt door de Bornse Jacobus-boys met 9-2 ondergedompeld in de 'Kuip' van Beuningen !!!

De kletsnatte strijd: Jacobusschool - Feyenoord.

In de zomer van 1956 blijkt dat er in de nabije omgeving een groep leeftijdgenoten uit Rotterdam eveneens op zomerkamp vertoeft. Ze noemen zich Feyenoord en dagen ons uit voor een voetbal treffen. Gezien hun grote mond maken wij geen schijn van kans. Het is een strijd waar nog lang over is nagepraat. Ik kan het me, als een van de spelers, nog heel goed herinneren. Het veld staat door de regen van de laatste dagen nagenoeg blank; op een van de helften lijkt het wel of er een sloot dwars overloopt; hier blijven veel spelers, met of zonder bal, steken. De toeschouwers liggen soms dubbel van het lachen. Onze keeper Gerard Bruggink staat tot aan de enkels in de blubber. De ruststand is 2-1 in ons voordeel. Bij het wisselen van speelhelft besluiten we van tactiek te veranderen. Niet teveel met de bal door het water ploeteren, maar net voor 'de sloot', van afstand op doel schieten. De keeper van de Rotterdamers staat nu immers bijna vast in de modder. De tactiek slaagt prima; Jacobus dompelt Feyenoord met 9-2 (!) onder in de 'Beuningse Kuip'. De 'Feyenoorders' die in een zwembroek voetballen druipen, zowel letterlijk als figuurlijk, stilletjes af. De Jacobusboys keren jubelend en luid zingend terug naar hun kampement.

Ontvoering, smokkelaars en een fietsendief.

Een hoogtepunt, qua spanning en beleving, is telkenjare een in scene gezet crimineel gebeuren. Dat het niet echt is dat weten de jongens uiteraard niet; daar komen ze pas later achter. De leiders weten de acts dusdanig echt in te kleden dat iedereen van pure spanning de billen samenknijpt. Het eerste jaar worden we op een avond opgeschrikt door een heuse ontvoering. Johan L. wordt vermist en een van de jongens heeft bij toiletbezoek, iemand vanaf de heide om hulp horen roepen. Enkele leiders komen direct in geweer en vragen wie van de jongens er meegaan om Johan op te sporen. De niet zo moedigen blijven achter op de deel van de boerderij bij de boer en boerin. De overige gaan op zoek en weten, na een spannende speurtocht door bos en heide,

Johan die is vastgebonden aan een boom, te bevrijden. Daarna begint de achtervolging op de wegvluchtende ontvoerder, maar dan haken er weer een aantal, waaronder ikzelf, af. Het wordt hen nu toch te link en keren terug naar de boerderij. Daar waar de angstige achterblijvers, samen met de boer en boerin, geknield de rozenkrans bidden voor een goede afloop. Niet lang daarna komen de dappersten zegevierend terug met de, na een hevige worsteling, gevangen genomen ontvoerder. Bij het licht op de deel in de boerderij wordt de dader ontmaskerd. Het blijkt tot ontstellende verbazing onze robuuste leider meester Seijger te zijn. Op de achtergrond zien we een lachende Johan L., die mede in het complot zat. Het jaar daarop wordt er een heuse smokkelscene opgevoerd.

meester Krupers zag it dat hij een leren broek
aan had een groen legeroverhemd. een gitswart gezicht
en een grote hoed op had....." Men horten en
stoten had Kees dit verhaal kunnen vertellen.

Daarna
ve de
eenmaal
Reijde-
te zien
een
denne-
Kees
by Toon
op de
en naar
Even
wij oot waer veilig op de deël aangeland. Waer
ons een lehkere kop cacao voor werd gezet. De politie
was al gewaarschuud. En 't internationaal politie

aanvaarden
terugtocht
dacht Petri
kers nog wat
maar dit bleet
doodgewoon
tje te zijn.
Balt werd
Slogers
fiets gezet
huis gereden
later- waren

Opsporing verzocht

Opsporing via Interpol: 'De fietsendief uit Beuningen (O)'.

De jongens komen 's avonds bij 'toeval' twee met zaklantaarns naar elkaar seinende koffiesmokke-laars op het spoor. Uiteindelijk worden deze door enkele dappere 'Jacobus'-jongens gevangen genomen en vastgebonden. Bij de 'ontmaskering' kijken de jongens in het bekende gezicht van de zoon van de boer en van zijn vriend. In het jaar 1957 lees ik in het logboek dat er sprake is van een (gefingeerde) fietsendiefstal. De jongens, in het donker, in de achtervolging, weten de dief te achterhalen. Daarbij worden er over en weer harde tikken uitgedeeld. De fiets wordt wel veilig gesteld maar de dief ontsnapt. De politie wordt vervolgens in kennis gesteld, zoals uit een uitsnede van het dagboek (zie vorige pagina) valt op te maken.

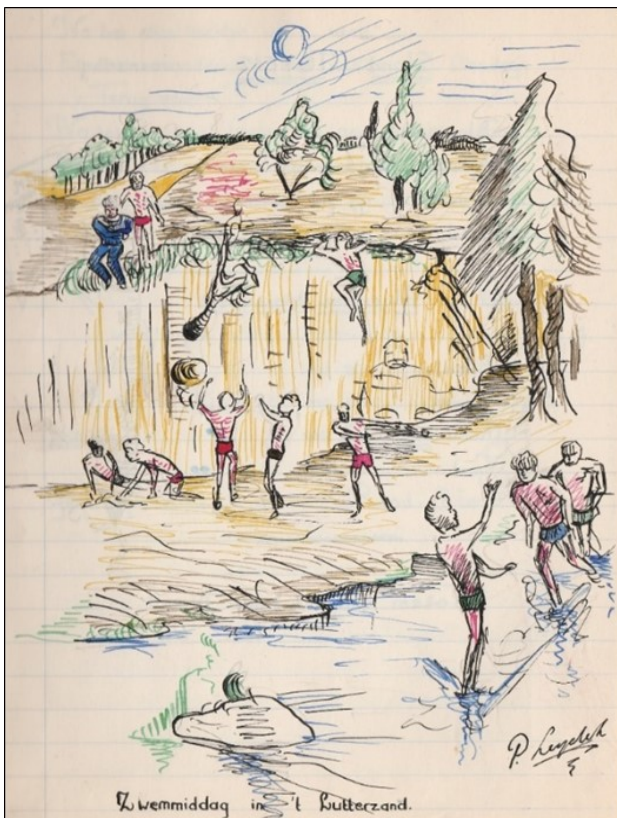
Even later is iedereen weer veilig op de deel van de kampeerboerderij aangeland waar een lekkere kop cacao voor hen klaar staat. Na een kwartiertje npraten zoeken de jongens vermoeid hun strobed op en vallen als een blok in slaap

Tot slot.

Ik hoop dat u een indruk heeft gekregen van de memorabele zomerkampen tijdens onze schooltijd, georganiseerd in vrije tijd, door Willy Krupers, een bevlogen onderwijzer samen met collegae. Petri citerend uit z'n logboek aan het eind van een zomerkamp: "Dus bedank ik namens alle jongens de onderwijzers en de boer want we hebben ze slim lastig gevallen"! Verder is het frappant dat Petri Leijdekkers, toen als tekenaar in spe, zich later heeft ontwikkeld tot een begrip in de kunstwereld.

De gevreesde heks van Beuningen, huiveringwekkend uitgebeeld door Petri Leijdekkers in zijn logboek over de zomerkampen.

Zwemmiddag in 't Buitersand.

'Groen', de kampioenen van 1956 rondom de veroverde totem. Frans Leuwerink, op de achtergrond, hoort niet bij deze groep.

Petri Leijdekkers (Borne, 1944)

Na de lagere school in Borne bezocht Petri 'de Grondel' in Hengelo waar hij in 1964 slaagde voor Gymnasium A. In Groningen op de Academie Minerva behaalde hij in 1971 zijn akte MO-B tekenen. Hierna volgde hij op de Rijksuniversiteit Groningen de studie Kunstgeschiedenis. Hij bleef in Groningen en werd in 1986 directeur van de Academie Minerva, een school op het gebied van o.a. beeldende kunst en vormgeving. Hier begeleidde hij diverse (later) bekende kunstenaars, waaronder de Chinese kunstenaar Lu Xinjihan. Hij stichtte het Frank Mohr Instituut voor International Masters (1999) en zat in diverse besturen met raakvlakken met de kunst, zoals lid van bestuur van het Groninger Museum (1991-1999), in de tijd dat het nieuwe gebouw in het water werd gerealiseerd. Ook is hij een van de twee bestuurders van de YCCA. Het vorenstaande is slechts een greep uit de, vanaf het internet vergaarde, activiteiten van deze gedreven schilder, tekenaar, kunsthistoricus en auteur. Petri, gehuwd met kunstschilder Grytsje de Jong, is momenteel nog werkzaam als freelance kunsthistoricus.

Willy Krupers (Oldenzaal, 1930 - 2012)

Meester Willy Krupers haalde in 1951 zijn onderwijsakte aan de St. Ludgeruskweekschool te Hilversum. Hij was vanaf schooljaar 1951-1952 t/m 1958 onderwijzer aan de Jacobusschool te Borne (Lager onderwijs voor jongens). In 1951 behaalde hij de akte Handenarbeid en het diploma 'Regie van ons Leekenspel' *). Na Borne was hij onderwijzer op de St. Antoniuschool in Hengelo (O). Vele jaren was hij betrokken bij de Scoutinggroep Titus Brandsma in Oldenzaal. W. Krupers, gehuwd met Joke Klieverink, heeft zijn hele leven in Oldenzaal gewoond. Hij bleek Borne niet te zijn vergeten, gezien zijn deelnames aan reüniebijeenkomsten van oud-leerlingen van de Jacobusschool. Willy Krupers werd 82 jaar oud.

*) Bron: Archief Jacobusschool via Heemkundevereniging Borne.

PROFILE
DE FIETSSPECIALIST

Weijenborg

Deldensestraat 56

7621 EK Borne

Telefoon 074-2671910

Een collectebusje met een oorlogsverleden.

Jan Wiegink / Hans Nijhof (introdactie en toelichting)

De Theresiakerk in Borne werd in 1935 opgericht wegens het toenemende aantal Katholieke gelovigen in Borne. Het gebouw aan de zuidelijke rand van het dorp heeft zo'n tachtig jaar dienst gedaan als parochiekerk.

Ook in Borne nam het aantal kerkbezoekers in de loop der jaren af en de kerk werd op 31 december 2015 definitief gesloten. Niet zonder de nodige emotie werden eerder dat jaar op 4 oktober de liturgische elementen tijdens een laatste viering uit het Godshuis verwijderd.

De kerk blijft bij velen in herinnering aanwezig, omdat het gebouw, na een inwendige verbouwing als sfeervol gezondheidscentrum behouden is gebleven. Om zelf een tastbare herinnering in bezit te krijgen, besloten parochianen en andere betrokkenen één of meerdere voorwerpen uit de inboedel aan te schaffen. Zo ook Jan Wiegink.

Voor misdienaars en kinderkoor

Bij de sluiting van de Theresiakerk wilde ik graag een kerkbankje kopen en een gebruiksvoorwerpje hebben, als aandenken. Jaren heb ik in die kerk met veel plezier gezongen tijdens de vieringen van Inpajoko.¹⁾

Het collectebusje
(foto: Jos Huis in 't Veld)

Van de liquidatiecommissie kreeg ik keurig netjes een brief. De kerkbank was te koop voor 15 euro, en een nader te bepalen herinnering werd bij het afhalen van de bank ter plaatse geregeld.

Het werd een oud, groen, metalen collectebusje van zo'n 20 cm hoog. Alleen de sleutel van het hangslotje was men kwijt. Een wit papertje met daarop "VOOR MISDIENAARS EN KINDERKOOR" zat er nog op. Prachtig. Ik was en ben er nog steeds blij mee.

Verrassingen

Toen volgden er twee verrassingen. Nadat ik het slotje open zaagde, bleek er bovenin, tussen de ringen die het 'rammelgeluid' maken, een briefje van 10 euro te zitten. Dit geld heb ik overhandigd aan de toenmalige dirigente van het kinderkoor, met de opdracht om de eerstkomende repetitie te trakteren op een ijsje.

Logo WHN (binnenkant)
(foto: Gijis Wiegink)

De tweede verrassing zat aan de binnenkant. Midvoor is er een afdruk te zien van binnenuit, maar niet aan de buitenkant. Daarover zit het witte papertje geplakt.

¹⁾ INPAJOKO

Om ook de jeugd bij de kerk betrokken te houden werden eind jaren 60 in den lande veel jongerenkoren opgericht. Zij ondersteunden met eigentijdse muziek en teksten de steeds populairder wordende jongerenmissen, ook wel 'beatmis' genoemd. In Borne werd een koor mét combo opgericht om de kerkdiensten in zowel St. Stephanus- als de Theresiaparochie te verzorgen. Daarom werd de naam: Inter Parochieel Jongeren Koor, oftewel Inpajoko.

In de afdruk staan de letters WHN. Ik had geen idee wat het was. Mijn zoon zocht op Google en vond WHN: Winter Hulp Nederland. In de oorlog collecteerden NSB'ers, met rode busjes onder het mom van 'help Nederland de winter door'.

Het was, zo blijkt als je verder leest op internet, niet zo'n geslaagde actie.²⁾ Ergens staat er zelfs: "Ik geef nog geen knoop van mijn gulf, aan de Nederlandse Winterhulp". Hoe is het rode busje ooit groen geworden en bij de Theresiakerk terecht gekomen? Ik zou het niet weten. Op sommige beschadigde plekken is nog de rode verf zichtbaar en op het busje zit nog een koperen plaatje gesoldeerd met een ingeslagen nummer 2542. Misschien weet iemand nog waarom dat was. Ik laat me graag hierover verder informeren.

Jan Wiegink

²⁾ Winterhulp Nederland werd opgericht op 22 oktober 1940 door rijkscommissaris Seyss-Inquart en hoewel het werd gepresenteerd als Nederlandse maatschappelijke hulpverlening, beschouwde het Nederlandse volk het al gauw als Nazi-gedachtegoed en werd het geen succes.

De winterhulp werd aangeprezen middels affiches

Schaftgebouw van de firma Spanjaard

Bertie Velthuis

De foto hieronder toont het zgn. schaftgebouw van de N.V. Stoomspinnerijen en -weverijen v.h. S.J. Spanjaard. Het werd zoals ook op de foto is te zien in 1930 gebouwd. Het jaar 1930 markeert het eind van een bloeiperiode van de zogenaamde grote witgoedwevers. Aan een schaftgebouw was dringende behoefte, in hoofdzaak om aan een groeiend aantal werknemers, ook van buiten Borne wonend, tijdens de middagpauze een behoorlijk onderdak te geven. Maar ook het personeel een gebouw te geven voor samenkomsten, feestavonden enz..

In 1930 begon als gevolg van de beurskrach in New York, op zwarte donderdag 24 oktober 1929, een bijzonder zware periode. De koopkracht werd zienderogen minder en de Japanse concurrentie, in het bijzonder in Nederlands-Indië, deed zich zodanig voelen dat men van een ramp kon spreken voor de gehele Twentse textielnijverheid. Spanjaard moest zich nog meer toelagen op de verkoop in eigen land, waar de concurrentie moordend werd. Van enige bedrijfswinst viel al spoedig niet meer te spreken. Toch kon de Spanjaard niet bij de pakken neer zitten, er moesten verbeteringen, verbouwingen en nieuwe gebouwen komen. Met het schaftgebouw begint, hoe vreemd gezien de economische toestand ook, een periode van bouwactiviteiten. In 1932 wordt een nieuw katoenpakhuis gebouwd. In 1933 de volgt de verbouwing en vergroting van de ververij. In 1936 wordt een grote expeditieloods en in 1938 en 1939 nog enkele gebouwen opgericht. Het schaftgebouw zal, ondanks het gegeven dat er in de jaren 1930-1935 ook bij Spanjaard sprake was van forse ontslagen, zeker voor het doel, het hier doorbrengen van de middagpauze, zijn gebruikt. Maar ook aan samenkomsten als feesten, cursussen en jubilea heeft het zeker ruimte geboden. Zo werd tijdens de economische crisis in het schaftgebouw in het voorjaar van 1934 door de Vereniging het Groene Kruis een "Moedercursus"

gegeven. In de 40-er jaren werd er wekelijks namens deze vereniging een "zuigelingenbureau" gehouden. Wijkzuster Zr. Prudentiana, van de Johannesklooster aan de Stationsstraat, hield hier spreekuur. In 1965 is de functie als schaft-ruimte beëindigd. Deze werd toen overgebracht naar een er juist naastgelegen nieuw Spanjaard-gebouw. De aldaar gelegen ruimte werd niet meer "schatruimte" maar "kantine" genoemd.

Het gebouw is toen in gebruik genomen als winkelruimte. Alleen personeel van de firma Spanjaard kon er door het bedrijf vervaardigde producten kopen. Deze beperking van mogelijke klandizie was echter geen probleem, immers "heel Borne" werkte bij Spanjaard. Vooral het bedlinnen "Cinderella" en de overhemden van het merk "Kenmore" waren in trek. Wel waren de verkochte producten "2de keus", ze hadden een beperkte fabricagefout.

Na de definitieve sluiting van Spanjaard in 1971 heeft het gebouw enige tijd leeg gestaan. In 1984 is er, na enige verbouwing, de bar-discotheek "Cotton Express", een goed gekozen naam, in een oude textiel fabriek (Cotton) en gelegen tegen over het Station (Express) in ondergebracht. Het was een initiatief van Jan Hagedoorn, de eigenaar van de Evenementenhal en Johan Boomkamp, kaashandelaar. De discotheek werd goed bezocht. Er waren echter regelmatig vechtpartijen en het gaf ook veel overlast. Voor de jeugd was er de zondagmiddagdisco van 14.00 tot 18.00 uur. Over deze activiteit was in de politiek veel discussie. Ondanks een negatief advies van de gemeenteraad hierover gaf het gemeentebestuur toch toestemming voor deze disco.

Het schaftgebouw is in 1993 gesloopt. In 1996 is door de bouwcombinatie Oude Wolbers/Droste het woongebouw "Auronde", met totaal 29 appartementen, waarvan 5 penthouses, gelegen aan het Vrijheidsplein, opgericht.

De Ebelenborg, als een baken door 1000 jaar historie

Frans Claas

Ter voorbereiding van mijn artikel “De Handelsweg door Borne” (verschenen in 2013) las ik onder meer het boekje “Landweren, Borgen & Postwegen”, geschreven door Mevrouw M.G.E. van Harten-Fransen. In dat boekje werd de Ebelenborg genoemd als een oud Erve. Ik was geïntrigeerd, omdat dat erve niet ver van mijn toenmalige woonplek zou moeten liggen, maar bij navraag in de betreffende omgeving, wist niemand mij te vertellen, waar het lag; men had er nog nooit van gehoord.

Ik heb het toen laten rusten, tot ik vanwege een verhuizing tijdelijk op Minicamping “De Köller” verbleef en tot mijn grote verrassing bij de naastgelegen boerderij (huidig adres Kerkweg 3 te Hertme) op een grote steen met sierlijke letters de naam “Ebelenborg” zag staan. U begrijpt, mijn interesse was gewekt!

De heer Hilbrink, de huidige eigenaar van “De Ebelenborg” ben ik zeer erkentelijk voor het feit, dat hij mij onaangekondigd heeft willen ontvangen en mij wat nadere informatie over het Erve heeft gegeven, o.m. een samenvatting van een gesprek uit 2007 tussen hem en de heer Henk Woolderink¹⁾.

Omdat de geschiedenis van De Ebelenborg nauw samenhangt met de historie van zowel de Oude Kerk als Het Weleveld is het voor het goede begrip onvermijdelijk om ook (delen van) hun geschiedenissen in dit artikel te behandelen. De Ebelenborg is hierbij het baken, waarnaar we steeds terugkeren.

Het begin; de Kerstening van Twente.

De kerstening van Twente heeft vooral plaats gevonden door Angelsaksische missionarissen, zoals de bekende Willibrord. We spreken dan over de tijd van omstreeks 700 na Chr. Het voordeel voor deze missionarissen was, dat hun taal vrijwel gelijk was aan de taal, die in deze streek werd gesproken. Naar alle waarschijnlijkheid heeft de missionaris Marcellinus in deze streek de eerste kerkjes gebouwd (in Oldenzaal en Ootmarsum). Marcellinus is rond 750 in Oldenzaal overleden.

Twente heeft vanaf het begin van de kerstening tot het bisdom Utrecht gehoord. Allengs wonnen de christelijke opvattingen aan kracht en vormde de geestelijkheid de eerste stand in de middeleeuwse standenmaatschappij. De kerk was dan ook één van de grootste grondbezitters

Kerk te Borne.

In een akte van 1206 wordt de kerk te Burgunde oftewel Borne voor het eerst genoemd²⁾. In dit document wordt een transactie vastgelegd tussen de bisschop van Utrecht en het klooster van Ruinen, waarbij de kerk in Borne met de daartoe behorende rechten en alle andere tienden³⁾ van de kerk zowel onder Zenderen als bij Almelo, wordt overgedragen aan de bisschop.

(Het klooster te Ruinen ontstond omstreeks 1140. Het klooster had bezittingen in Drenthe, Overijssel en Groningen. In 1217 bezat het klooster al 35 huizen en inde tienden in verschillende gebieden. De abdij was dan ook een van de weinige grootgrondbezitters in Drenthe)

Met de bouw van de huidige Oude Kerk is begonnen omstreeks 1420. Het initiatief ervoor kwam van de familie Van Weleveld; zij waren, zeker in de beginfase van de bouw, de belangrijkste financier voor de bouw van deze kerk. Overigens stond er op dezelfde plek (de Oude Kerk is om haar voorganger heen ge-

bouwd) al een kerkje, vermoedelijk een Romaans zaalkerkje. Historici vermoeden, dat het eerste kerkje al gebouwd is tussen 775 en 954; in ieder geval nadat Oldenzaal zijn eerste kerk kreeg⁴⁾.

Verbinding met Huis Weleveld.

De bisschop van Utrecht droeg het nieuwe bezit (maar niet de kerk en zijn bezittingen) in leen op aan de Heren van de vrije Heerlijkheid Ruinen. Waarschijnlijk door huwelijk (zie verderop in de tekst) kwam Weleveld in bezit (leen) van de Heerlijkheid Ruinen. Het Huis Weleveld bleef tot de Franse Revolutie een achterleen van het Sticht (=Bisdom Utrecht).

Het landgoed Weleveld bestaat al heel lang. Wanneer het ontstaan is, is niet bekend. Uit de bezitsoverdracht in 1206 en de daaraan gekoppelde leen aan de Heerlijkheid Ruinen, mogen we afleiden, dat het Weleveld toen al een landgoed was. Feit is, dat in 1244 al een Godfried van Weleveld genoemd wordt. Aangenomen wordt, dat de erfdochter van Godfried van Weleveld huwde met de Heer van Ruinen. Het bezit van deze Heer van Ruinen werd na zijn dood verdeeld onder zijn zonen, waarbij zijn tweede zoon, Otto, het Twentse grondbezit verwierf (feitelijk ‘beleend kreeg’). Deze Otto noemde zich voortaan Otto van Welvelde.

Als zoon van de Heer van Ruinen, leenman van de Bisschop, was Otto nu in zekere mate ook diens plaatsvervanger. Dat verschafte hem een belangrijke stem in zaken van kerkelijke aard, o.a. het collatie-recht⁵⁾. Overigens steunde hij de kerk ook financieel. Hoewel er vermoedelijk al voor 1300 een eenvoudig bouwsel (spieker) op het landgoed heeft bestaan, wordt 1300 als stichtingsdatum aangehouden van het Landgoed. In dat jaar bouwden Otto en zijn broers Bernard en Johan namelijk het zogeheten eerste huis⁶⁾. Daarmee is het een van de drie oudste havezaten van Twente.

Historie van De Ebelenborg.

Zeer waarschijnlijk is De Ebelenborg al sinds het bestaan van de Oude Kerk in Borne eigendom geweest van die kerk. Op grond van de samenvatting van het gesprek, zoals dat in 2007 tussen de huidige eigenaar van De Ebelenborg (Dhr. Jan Hilbrink) en de heer Henk Woolderink gevoerd is, blijkt dat dit Erve al in 1206 schriftelijk genoemd werd, maar het naar verwachting al twee eeuwen ouder is. Tot op heden is de grond nog steeds eigendom van de Oude Kerk. De boerderij is nu eigendom van de familie Hilbrink.

In de periode 1206 tot 1475 worden de boerderij en de grond Ebelenbroek of Ebelenborg genoemd. De naam Borg geeft aan, dat het een versterkt huis was

Zijstap

Even een zijstap om het beeld van De Ebelenborg (Kölner) te verbreden in relatie tot zijn omgeving. Daarvoor put ik uit een artikel, dat in maart 2006 in Boorn en Boerschop is verschenen, geschreven door de heer Henk Woolderink. Hij geeft daarin aan, waarvoor omliggende boerderijen in het Schattingsregister werden aangeslagen. Woolderink noemt in zijn artikel een dertiental Boerderijen in Hertme, die in 1475 al bestonden.

Zo moesten *Bertolding* (Het Bartelink) en *De Haer* (De Haar of Harink) 2 schilden betalen, terwijl b.v. *Stroeding* (Stroonboer) en *Hertmermole* (Meulenbroek) evenals De Ebelenborg werden aangeslagen voor 1 schild.

De Ebelenborg, anno 2020

en onderdeel van de verdediging van de Marke Hertme (en het Gericht Borne).

In het Schattingsregister⁷⁾ van 1475 wordt De Ebelenborg aangeslagen voor 1 schild: “*Ebelenbroeck, 1 s(child)⁸⁾, bet(aalt) 1 s(child), hevet en derden deel van enre waer ...*”

De naam Ebelenborg raakt daarna steeds meer op de achtergrond en blijft het Erve bekend onder de naam Colnaer en Kolnaar; de gronden eromheen worden de Kölners- (en verbasteringen ervan...) Landen genoemd.

De Bertolding en *De Haer* behoren tot de zogenoemde ‘vol gewaarde erven’⁹⁾, de Ebelenborg behoorde tot de zogeheten kotters¹⁰⁾, evenals *Stroeding* en *Stroonboer*. - Overigens was De Ebelenborg een allodiaal¹¹⁾ erve, wat in zijn meest simpele vorm betekent, dat de hoofdbewoner van het erve vrij was van leenrecht oftewel niet leenplichtig was -.

Ten tijde van het schattingsregister uit 1475 stond De Ebelenborg niet voor niets als Kölner bekend. In die tijd behoorde het Erve toe aan de familie Kölner. Al spoedig werd dat in de omgangstaal Kolner.

In de loop der tijd komen in documenten ook verbasteringen van deze naam voorbij, zoals Colnaar en Kolnaar. Eeuwenlang is de familie Kolner bewoner geweest van dit erve.

In 1601 en 1602 komen we De Ebelenborg (dan onder de namen Ebbelinckbroeck en Ebelenbroeck) weer tegen in de verpondingsregisters. Dit behoeft wat toelichting; hieronder een citaat uit het

“Historisch Boerderij-onderzoek in het Richterambt Borne”, verschenen in 2013 en geschreven door de heer Henk Woolderink.

“De Tachtigjarige oorlog heeft zijn sporen in Twente achtergelaten. In de richterammbten Ootmarsum en Oldenzaal zijn veel boerderijen verlaten en liggen woest. De soldaten van koning Philips II worden genoemd als daders. Ze hebben het platteland afgestroopt naar hout, voedsel en roofgoed en hebben zo bijgedragen aan de verwoestingen. In 1601 proberen de Staten van Overijssel de belastingheffing via de verponding (grondbelasting) weer op te starten en moesten de boeren en bewoners van dorpen en steden opgave doen van hun landerijen. Voor iedere 2 mudden land moet 1 daalder (30 stuivers) betaald worden en voor 1 mud 15 stuivers. In tegenstelling tot Ootmarsum en Oldenzaal en omgeving hebben de erven in het richterambt Borne blijkbaar weinig schade opgelopen, in ieder geval kan de belastingheffing op de oude voet worden hervat.”

In 1600 zitten we ongeveer midden in het tijdperk van de 80-jarige oorlog. Uit de eerste zin van het citaat zou je kunnen aflezen, dat de oorlog al voorbij is, maar dat is niet het geval. Waar de heer Woolderink waarschijnlijk op duidt is de periode van 1580–1597, die door Marcel Tettero in zijn artikel ‘De donkerste periode uit de geschiedenis van Twente’, met als ondertitel ‘Geuzen en Spaanse soldaten terroriseren burgers en boeren’ wordt beschreven. Zo is daar o.m. in te lezen, dat Huize Weleveld in 1582 geplunderd is door Spaanse soldaten. Het is een vreselijke periode voor Twente, waar door het vertrek van de Spaanse soldaten in 1597 weer wat lucht komt. Eind 16^e eeuw is Twente dan ook erg verarmd en is er veel verwoest. Om dat te herstellen is geld nodig en daarvoor werd de verponding dus weer van stal gehaald.

De Ebelenborg moet dus ook belasting betalen en wel als volgt omschreven:

1601 *Ebbelinckbroeck, hoert der kercken toe Borne, is groet van vyff mudde geseys¹²⁾, betaelt ter pacht an die vicarius toe Borne ses mudde¹³⁾ roggen, und is oeck een kotter 2-15-0¹⁴⁾.*

1602 *Ebelenbroeck, veerdehalff mudde hoglandt, 1,5 mudde legelandt unde eynen dach¹⁵⁾ hoylandt.*

Uit 1602 stamt overigens ook een lijst volgens welke de inwoners van Hertme heffingen moesten betalen over het bezit van paarden, schapen, varkens en bijen (immen). Op deze lijst komt ook de ‘Kollener’ voor, die wordt aangeslagen voor 4 paarden en 2 varkens. Alleen de wat grotere boerderijen hadden paarden om hun land te bewerken, zodat je mag concluderen, dat De Ebelenborg (Kollener) een boerderij van redelijke omvang was.

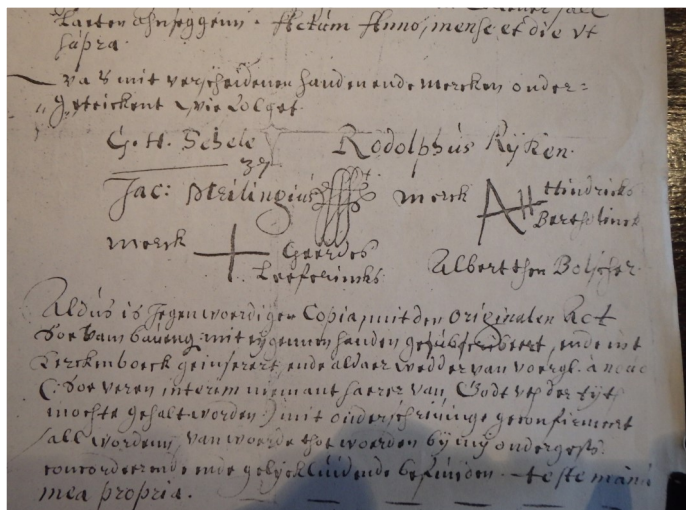
In deze eerste jaren van de 17^e eeuw was er formeel nog wel oorlog, maar brak een rustiger episode aan, die uitmondde in het 12-jarige bestand van 1609-1621. Daarna brak het strijdgewoel weer los tot 1648, toen de Vrede van Münster werd gesloten.

Uit 1675 is een **vuurstederegister**¹⁶⁾ bewaard gebleven. In dat register staat vermeld, dat onder de verschillende boerderijen, die 1 vuurstede hadden, ook de ‘Cöllener’ behoorde. Tevens worden in dat register een aantal paupers of minvermogenden genoemd, die wel een vuurstede hadden, maar vrijgesteld waren van de betaling van het vuurstedengeld. Onder deze minvermogenden komen we ook *Colleners Hermen* tegen, die woonde op het erve ‘Kolner of Strik’¹⁷⁾.

Uit het leven gegrepen

Inherent aan intermenselijke verhoudingen is, dat deze wel eens kunnen gaan schuren Dat gebeurde tegen 1637 ook tussen de toenmalige ‘Collener’ en de Kerk. Wat was het geval? In het pachtcontract van Erve Kolner¹⁸⁾, tussen de Oude Kerk als eigenaar en Kölner als pachter, was naast geldpacht en/of koren, ook een zogeheten ‘toepacht’ opgenomen. Dat hield in, dat het Kerkbestuur gerechtigd was om wagensdiensten van de pachter te vragen zoveel als ze die nodig hadden. Er ontstond een probleem toen de organist annex koster (beheerder van de vicarie¹⁹⁾) een oneigenlijk gebruik van dit recht ging maken; vaak, onaangekondigd, op ongeregelde tijden en verre afstanden. Kölner, als pachter, had daar bij het kerkbestuur over geklaagd. Het kerkbestuur vond zijn klacht terecht en er werd dan ook paal en perk gesteld aan de eisen van de organist/koster. Er werd als volgt besloten²⁰⁾:

“Anno etc. 1637 den 9 novembris van ondergeschreven ingesetzten guitheeren²¹⁾, pastor ende kerck-raedenn geordonneert, geresolveert ende affgesproken dat die Collener tho Hertman dengeenigen soe tegenwoordigertydt des orgels, oder kerspelicariie gebruicket alle jaer maar twee dienste binnen de kerspel vann Borne, ende nicht buiten den voersch

Handtekeningen en merktekens in uitspraak geschil Kolner en kerk 1637

(reven) kerspel mit synen spanne sall doenn, ende anders geene dienste des jaers sall schuldich wessenn den gebruicker der voersch(reven) vicariien t'doen.

Ende ditt alles uth sulckenn reddenn ende motiven dat die Collener der Kercken tho Borne schuldich is dienste tho doenn, wanner die Kercke sulx vann doene heeft ende believen werdt.

Mit conditie dat die gebruicker voersch(reven) wanner hie sulcke voerg(eme)l(de) twee diensten des jaers begert, einen dach tho voerens den Collener sall laeten ahnseggenn."

De Kölner hoefde dus nog maar twee keer per jaar zijn paard en wagen in te zetten en bovendien binnen de grenzen van het kerspel.

Het document is ondertekend door G.H. Schele (opperkerkmeester), Rodolphus Ryken (toenmalige dominee), Jacobus Meiling(ius) (als scriba²²) van het kerkbestuur en drie kerkmeesters, afkomstig uit Hertme (Hendrik Bartelink), Zenderen (Geert Leefrink) en Bornerbroek (Albert ten Bolscher)

Archieven Oude Kerk.

Ook via de archieven van de Oude Kerk is de historie van De Ebelenborg (Kolner) te volgen. We pakken deze op aan de hand van de archieven, die bij de Gemeente Borne bewaard zijn; die beginnen vanaf het jaar 1639 en reiken tot 1940.

In het register uit 1691, dat een overzicht geeft van alle pachters van de Oude Kerk, komen we de Kolner weer tegen. Er wordt aangetekend, dat Kolner bij zijn oude pacht blijft.

Opmerkelijk is, dat in het Pachtboek anno 1700 staat: "*Pagtboeck wegens het Erve Colnaer soo van Colnaer half in pagt besit*".

Vermoedelijk is het erve eind 17^e eeuw gesplitst²³. Waarschijnlijk bracht het zoveel op, dat er ook twee boerderijen van konden bestaan. In dit licht bezien is de vraag, wat de aantekening uit het register van 1691 betekent? Het kan een verwijzing zijn, dat alles blijft zoals voorheen, maar het kan ook bedoeld zijn

om aan te geven, dat hij na de splitsing hetzelfde blijft betalen. Een andere optie is, dat twee broers Kolner nu het erve delen. Dat lijkt het meest waarschijnlijk, omdat er tot in de 19^e eeuw geen andere pachtersnaam dan Kolner wordt genoemd in de archieven.

Het vermoeden, dat het erve gesplitst is rond 1691 en wordt gedeeld door twee broers, groeit mede door het feit, dat er in de archieven van de Oude Kerk 'rekeningen van ontvangst en uitgave' te vinden zijn, waarin wordt gesproken over het nieuwe Kolners Huis. We spreken dan over 1770. Ook dit nieuwe huis is eigendom van de Kerk. Er staan vanaf deze tijd dus twee boerderijen op De Ebelenborg. Deze tweede boerderij is te zien op een kaart uit 1832 en lag ongeveer halverwege de eerste (oorspronkelijke) boerderij en de Oude Postweg aan het huidige pad, dat de naam Kolnerweg heeft.

In een volkstelling van 1795 in Hertme, vinden we de namen van twee landbouwers met de naam Kolner, te weten Bertus en Jan(nes). Zeer aannemelijk is, dat zij samen in die tijd het Erve Ebelenborg (in die tijd bekend als Kolnerlanden) delen. Overigens komt op de lijst van inwoners ook de naam Hindrik Weghorst voor, eveneens een landbouwer! Zeer waarschijnlijk is dit een broer van Bertus en Jannes, zie daarvoor de tekst onder de kop '*Hoe een familienaam zich wijzigt*'.

De pachter van deze tweede boerderij werd op enig moment in de 19^e eeuw A(lbertus) Dijk, want zijn naam komen we tegen in een akte d.d. 20 maart 1848, waarin aangegeven wordt, dat Albertus Dijk accoord is om zijn behuizing, staande op Erve Kolner, te verplaatsen naar een gaarden tussen deze en de weg (=Oude Postweg). De aanleiding hiervoor zijn de verdeling van de Markegronden²⁴.

Het is niet precies bekend wanneer de boerderij verplaatst is naar de Oude Postweg (dat werd nu het woonadres), maar ergens rond 1850 moet dat gebeurd zijn.

Op 7 juni 1852 hebben de Kerkvoogden op een openbare veiling grond aangekocht van de 'Marke Hartmen' en toegevoegd aan het Erve Kolner (=Ebelenborg).

Dat resulteerde in twee nieuwe pachtovereenkomsten d.d. 6 juli 1852, t.w. één met Jannes Kolnaar en één met Albertus Dijk.

In beide pachtaktes staat dat door de Kerk wordt verhuurd "*de onverdeelde helft van eenige perceelen Markengrond, gelegen te Hartmen en door de Kerkvoogden aangekocht ...*"

In deze akte staat ook, dat Erve Kolner in bezit is van de Hervormde Kerk (=Oude Kerk). Ook wordt nadrukkelijk gemeld, dat er zodanig van de grond gebruik gemaakt moet worden, dat de grond niet bedorven mag worden.

Om een idee te geven van de bezittingen van de Oude Kerk in die tijd even een paar cijfers uit de Staten van Ontvangst uit 1860:

Detail van kaart uit 1639 van Nicolaas ten Have

er is sprake van 83 verpandingen van Kerkse landen en andere bezittingen.

In 1859 werd er aan huur en verpachting een totaal bedrag geïnd van f 87.035,50 ; omgerekend naar de huidige waarde is dat een bedrag van ruim één miljoen euro.

Stukje Kerkelijke Geschiedenis

Van oorsprong werd in de Oude Kerk het katholieke geloof beleden. Zoals eerder in dit artikel aangegeven, waren er nauwe banden tussen de Oude Kerk en het Huis Weleveld. Vanaf 1300 ontwikkelde het Huis Weleveld zich tot een welvarende en één van de belangrijkste Havezathe's in Twente. Johan II van Weleveld en zijn zoon Gert financierden zeer waarschijnlijk de nieuwbouw van de Oude Kerk in de 15e eeuw (omstreeks 1420 is de bouw aangevangen).

Na het overlijden van Johan III in 1526 volgde zijn dochter Anna hem op. Zij was gehuwd met Sweder Scheele van de Scheelenborg bij Osnabrück. Hun zoon, Christoffer (erfheer van Scheelenburg en Welvelde), die samen met zijn broer Caspar in Wittenburg studeerde en er Luther ontmoette, introduceerde de Lutherse godsdienst in de kerk te Borne. Hij stelde dan ook in Borne priesters aan van de Lutherse leer. Dat kon hij doen, omdat Havezate Weleveld het collatierecht had over de Oude Kerk. Tussen 1550 en 1621 was de Oude Kerk dan ook Luthers.

Dat bracht Christoffer, die het Weleveld erfde, overigens gedurende de 80-jarige oorlog in een lastig parket. Omdat in Twente en de rest van De Republiek der Nederlanden het Calvinisme de algemene godsdienst werd en Spanje het katholieke geloof uitdroeg, had hij niet alleen Spanje als vijand, maar zat er ook nogal wat spanning in de verhoudingen met de Calvinisten. Het Huis Weleveld is in de 80-jarige oorlog dan ook afwisselend bezet door zowel de Spaanse als Staatse troepen. Gedurende deze

Christoffer Schele

perioden verbleef hij dan in Osnabrück.

Christoffer huwde in 1558 met Judith (of Jutte) Ripperda²⁵, de dochter van Unico Ripperda²⁶ en Judith van Twickelo²⁷. Beide waren trouwe aanhangers van Maarten Luther.

Christopher overleed in 1606 en Judith in 1608. Na hun overlijden deelden de twee zoons de bezittingen. Sweder Schele kreeg Huis Weleveld en de jongste, Daniel Schele, erfde Huis Schelenburg in Schleddehausen bij Osnabrück. De zogenaamde Rutenbergse goederen in de omgeving van Rijssen (circa 12 boerderijen) zijn door beiden verdeeld.

Sweder huwde in 1602 met Sophia Reinira van Coeverden tot Rhaen.

Ook Sweder beleed het Lutherse geloof. Gedurende vele jaren onder hem werden de kerkdiensten te Borne verzorgd door een predikant, die de Augsburgse confessie aanhing en ook als "*diener des gottlicken wordes op der capellen tot Welvelde*" optrad.

Sweder was een zeer ontwikkelde man, die meerdere keren gevraagd is om als gedeputeerde het gewest Overijssel in de Staten-Generaal te Den Haag te vertegenwoordigen. Twee keer zag hij daar vanaf, maar na de dood van zijn ouders accepteert hij de benoeming en blijft hij zeven jaar lang onafgebroken lid van dat college.

In 1619 (tijdens het 12-jarig bestand) vroeg hij zelf om ontheffing van zijn deputaatschap naar de Staten-Generaal. Door de twisten tussen de remonstranten (rekkelijken, w.o. Johan van Oldenbarnevelt) en de contraremonstranten (preciezen, w.o. Prins Maurits) kwam hij steeds meer knel te zitten tussen zijn geloofsopvattingen en zijn taken als gedeputeerde.

In 1619 beslechtte de Synode van Dordrecht, een landelijke vergadering van de Gereformeerde Kerk, het godsdienstige conflict in het voordeel van de contraremonstranten (hetgeen raadspensionaris Johan van Oldenbarnevelt letterlijk de kop gekost heeft

In 1621 is de rol van Sweder ook in Overijssel uitgespeeld, omdat hij niet kan/wil voldoen aan de aangescherpte criteria voor het lidmaatschap van de Ridderschap, waaruit alle niet-calvinisten worden geweerd. Vanaf ditzelfde jaar 1621 wordt nu voortaan de leer van Calvijn gepredikt in de Oude Kerk onder de naam Nederduitse Gereformeerde Kerk, de officiële kerk van de *Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden*.

In 1816 werd deze naam gewijzigd in Nederlandsche Hervormde Kerk. Op een spellingswijziging na, bleef deze naam bestaan tot 1 mei 2004. Toen is dit geloofsgenootschap samen met de Gereformeerde Kerk en de Evangelisch-Luthers Kerk samen verder gegaan onder de naam Protestantse Kerk in Nederland (PKN) en die situatie bestaat tot op heden. In Borne heet de geloofsgemeenschap Protestantse Gemeente Borne.

De gronden en andere bezittingen in de regio zijn dus telkens 'meegegaan' naar het kerkgenootschap dat gebruik maakt(e) van de Oude Kerk en dat al duizend jaar lang. 'Geloof stond daarin steeds centraal, maar dus niet welk geloof'; in feite een mooi uitgangspunt en zeer actueel in deze tijd!

Terug naar De Ebelenborg (Kolner)

Het mooie uitgangspunt, zoals vermeld in de voorafgaande zin, gold helaas niet voor iedereen... .

Zoals gezegd is rond 1850 de tweede boerderij verhuisd naar de Oude Postweg. Op de oude (eerste) boerderij woonde nog steeds de familie Kolner, inmiddels dus al zeker zo'n drie eeuwen!

Ook hier zou het geloof zich helaas van zijn slechte kant laten zien, weliswaar na een lange voorgeschiedenis..... Het verhaal begint bij de familie Weleveld: Eind 17^e eeuw kwam Huis Weleveld in zware financiële problemen, vooral door kostbare procedures over erfenissen. Nadat Willem Hendrik Scheele to Welbergen afstand had gedaan van Weleveld, bleef het wel in de familie (Scheele), maar financieel was het niet meer te trekken. In 1715 kwam er toestemming om de havezathe te verkopen.

De hoogste bieder was de Graaf van Almelo en hij leek de eigenaar te worden. Baron van Hambroick tekende protest aan, want ook hij beweerde de koper te zijn. Naar jarenlang getouwtrek bleek de Baron de definitieve bezitter van het Weleveld te zijn geworden en nam hij er in 1731 zijn intrek. De Baron en zijn nazaten hebben nog geprobeerd om het Huis en landgoed in ere te herstellen, maar in 1804 was het met de oude havezathe voor goed gedaan en werd deze voor afbraak te koop aangeboden.

In 1819 werd de familie Dikkers uit Borne eigenaar van het landgoed en daarmee ook van de daaraan gekoppelde rechten. Zo werd hij door deze aankoop voorzitter van de Kerkvoogdij.

De heer Dikkers stond bekend als een 'papenhater'; eerst werden alle pachters van het Weleveld, die katholiek waren, door hem verdreven. En met een papenhater als voorzitter van de Kerkvoogdij kwam ook de familie Kolner, als pachter van de Oude Kerk, aan de beurt! Zij waren al eeuwen katholiek en werden nu dus verdreven van hun boerderij (de huidige

Kerkweg 3).

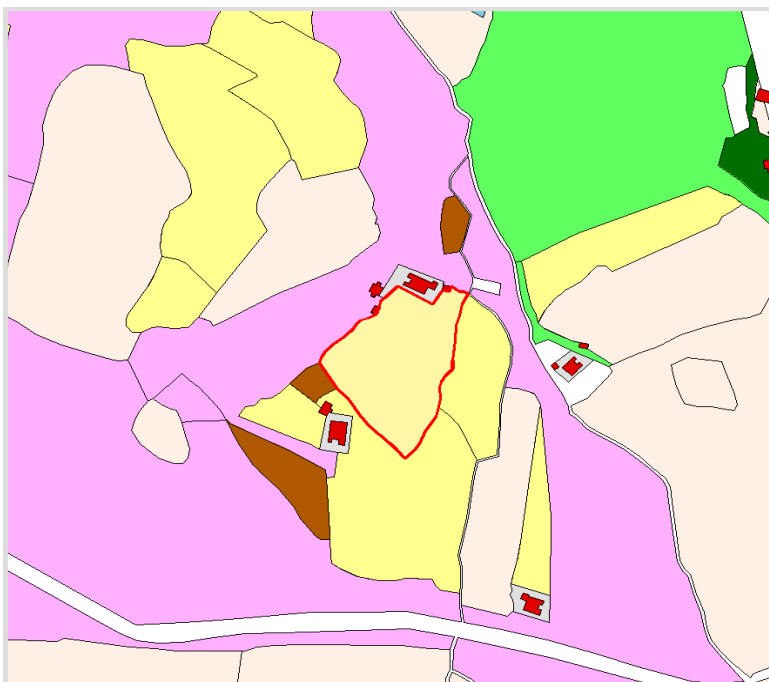
In het archief van de Oude Kerk vinden we een deurwaardersexploit uit 19-02-1868, waarin de pacht wordt opgezegd namens het College van Kerkvoogden, bestaande uit Henricus Dikkers ('Meester'), Hendrik Rierink, Jan Lammerink, Arend Jan Scholten en Engbert Wilminck.

Het Weleveld in 1737

“Opgezegd en los gekondigd aan Jannes Kolnaar Jannes zoon, landbouwer wonende te Hartmen, Gemeente Borne, de huur van de plaats Kolnaar, gelegen te Hartmen, Gemeente Borne, bestaande in een huis en verdere getimmerten, met hoge- en lage landerijen, groen- en wilde gronde, door den gedenuncieerde²⁸⁾ van gemelde Kerke in huur geoccupeerd....., ten einde gemeld erve te ontruimen en te verlatenen ter beschikking van verhuurders te stellen op den Elfden November 1800 acht en zestig. En heb ik deurwaarder voornoemd, afschrijfe van dit exploit gelaten ten huize van den gedenuncieerde en daar exploit doende aan handen enn an sprekende met hem Zelfen gedaan”

- Deurwaarder was Roelof Zwiensen, verbonden aan de arrondissementsrechtbank te Almelo. -

Kadaster 1832 Kolnerlanden, buurtschap West Hattum

Toelichting kadastrale kaart uit 1832: Ongeveer in het midden, tegen de heide aan, ligt De Ebelenborg. Iets schuin daaronder ligt de tweede boerderij, gebouwd rond 1770 als Kolners Nieuwe Huis. (zie onder de titelkop 'Archieven Oude Kerk') Deze boerderij bestaat nu niet meer. De smalle witte baan onderaan de kaart is de Oude Postweg. Iets rechts van het midden is de kruising met het weggetje, dat tegenwoordig de Kerkweg heet, de toegangsweg naar De Ebelenborg. Even rechts van de kruising ligt de boerderij van Jannes Boomkamp, landbouwer. Vanaf de Boerderij van Boomkamp naar boven gekeken, ligt tegen het stukje groen op de kaart, de boerderij van Hendrikus Kleijssen, eveneens landbouwer.

*Bruin = hakhout
Geel = Hooiland
Beige = Bouwland
Paars = Heide
Groen = Weiland
Rood = Bebouwing*

Jannes Kolner was principieel, hetgeen af te leiden is uit het feit, dat hij zijn geloof trouw bleef ten koste van het verlies van hun woonstee. Hij was echter niet voor één gat te vangen, want hij bezat ook eigen grond, zoals te zien is op een kadastrale kaart uit 1832.

Die grond lag vrijwel tegen De Ebelenborg aan, zodat hij een nieuwe boerderij liet bouwen op het (huidige) adres Kerkweg 5, nog geen 50 meter van De Ebelenborg af. Dit is het adres van Minicamping De Köller, die dus niet voor niets deze naam voert.

Wanneer Jannes Kolner met zijn familie daadwerkelijk over gehuisd is, vermeldt de historie niet, maar blijkt een pachtakte van Notaris De Lorraine Holling over Erve Kolnaar d.d. 15-02-1869 wordt De Kolner (Ebelenborg) m.i.v. die datum gepacht door G. Kamp.

In het eigendommen overzicht van de Oude Kerk staat een aantekening d.d. 01-10-1872 over de beide boerderijen (bij de Postweg en de oude boerderij) van De Kolnaar, t.w. *“De percelen onder volgnummers 1 t/m 32 maken tezamen uit de beide boerenerven ‘Kolnaar’ te Hertme en zijn in huur bij A. Dijk voor FL. 210 ‘s jaars en G. Kamp FL. 220 ‘s jaars.”* Jannes Kolner was overigens een vooraanstaand lid van de katholieke kerk te Hertme. Zo heeft hij geijverd voor een volwaardige kerk in Hertme.

Na woelige tijden, waarin gekerkt werd in o.m. Het Groothuys (=Spookhuis), was er inmiddels rond 1775 wel een pastorie gebouwd met een kapel onder één dak, een zogeheten kerkhuis. Een echte kerk was er toen nog niet. In 1788 worden Hertme en Zenderen één officiële parochie. Vanaf die tijd ijveren beide plaatsen om in hun dorp een eigen kerk te bouwen. Rond 1800 zijn er voor Hertme de nodige voorbereidingen geweest, maar voor de bouw start wil men eerst de rechten en plichten van beide dorpen nauwkeurig omschreven hebben. Daarvoor kwamen in 1801 enkele vooraanstaande leden bijeen:

“Den 4en juni 1801 kwamen Jan Kölner en Berent Groothuis uit Hertme, Jannes Elhorst en H. Engberink uit Senderen te Senderen bijeen, daartoe gemachtigd en aangesteld door keuze der gemeentenaren en bepaalden in tegenwoordigheid van Hendrikus Hulsbeeke en Zwier Zweersen: Ten eersten: De eigenaren in Senderen woonende permitteeren aan die van Hertum om op den Kolk aan het end van des pastoors wooninge eene kerk te mogen bouwen, zullende alle bankenhuuren en zelfs het kerkgebouw een vollen eigendom van die van Hertum zijn en blijven, gelijk de kerk in Senderen en alle derzelven voordeelen een vollen eigendom van die van Senderen is en blijft. Ten tweeden: Neemen die van Hertum aan om de kerk op den Kolk voor hunne eigene rekening en kosten te timmeren en ook in het vervolg te onderhouden, gelijk de kerk in Senderen op kosten van Senderen onderhouden wordt. Ten derden: Begeeren die van Hertum niets tot hun voordeel te gebruiken van hetgeen er van de Pastoorswoning afgebroken wordt, maar zullende den afbraak geheel tot reparatie van het huis gebruikt worden. Ten vierden: Is overeengekomen dat de kosten van reparatie die aan des Pastoorswoning zo nodig is,

algemeen zal gedragen worden, elk de gerechte halvescheid, zijnde half voor Hertum en half voor Senderen”²⁹⁾.

In de loop van 1801 wordt het kapelletje, die zich onder het dak van de pastorie bevindt, omgebouwd tot een meer volwaardige kerk; Jannes Kolner is daar één der voortrekkers van geweest.

Hoe een familienaam zich wijzigt³⁰⁾

Tot aan de tijd van Napoleon (rond 1800) droeg iedereen de naam van de boerderij, waarin zij woonde.

Een mooi voorbeeld is het volgende:

Van één van de leden van de familie Kolner is bekend, dat die een nieuwe boerderij stichtte op een plek, die Weghorst heette. Vanaf die tijd heette hij Weghorst. De familie Weghorst, een bekende naam in de buurt, is dus een tak van de familie Kolner!

Na 1900.

Op 30-01-1907 gaat de huur van (een deel van) de Kolnaar naar Gerardus Dijk. Waarschijnlijk gaat het hier om de zoon van Albertus Dijk, die de boerderij van zijn vader aan de Oude Postweg overneemt. Johannes Kamp, waarschijnlijk een zoon van G. Kamp, die op de oude boerderij woonde, is dan als getuige bij de overdracht aanwezig.

Vanaf 1914 wordt de oude boerderij (de authentieke Ebelenborg dus) bewoond door de familie Hilbrink. Het was de opa van de huidige eigenaar, die er toen kwam wonen.

Thans woont de familie Jan Hilbrink op die fraaie plek. Inmiddels is de boerderij hun eigendom; de grond is nog van de Oude Kerk.

De boerderij aan de Oude Postweg is op 06-11-1930 verhuurd aan landbouwer E.A. Stege, samen met een deel van de gronden, die bij het oorspronkelijk Erve Ebelenborg hoorde. In de buurt stond Stege bekend als 'De Schutter'.

In 1999 is deze boerderij afgebrand en niet meer opgebouwd. In plaats daarvan staat er nu een burgerwoning met een grote hal (schuur). De eerste bewoner van deze nieuwe woning was John van 't Schip, toentertijd trainer van FC Twente. Ook Willeke Alberti (schoonmoeder van John) was in die tijd regelmatig in Hertme te bespeuren.

Inmiddels is deze woning met de bijgebouwde grote schuur een boerenbedrijf.

Slotwoord.

Heden ten dage heet de oude boerderij met bijhorend erf weer 'Ebelenborg'; de huidige eigenaar heeft deze naam in mooie sierletters op een grote steen voor de boerderij laten zetten. We kunnen het alleen maar toejuichen, dat deze zeer oude, maar ook in vergetelheid geraakte naam, weer het front voor de boerderij siert.

De naam 'Kolnaar' leeft voort op de plek, waar Jannes Kolner zijn nieuwe boerderij gebouwd heeft. Op die plek is nu Mini-camping 'De Köller', gerund door de familie Lucas, die de voormalige boerderij van Jannes Kolner bewoont.

Noten:

¹⁾Erve deskundige bij uitstek, die ook voor de Heemkundevereniging veel betekend heeft.

²⁾Officieel wordt dit jaartal dan ook als het ontstaan van Borne beschouwd.

³⁾Een kerkelijke belasting van 10 procent, geheven op de opbrengst van de gronden en van de veeteelt. Deze belasting is algemeen ingevoerd door Keizer Karel de Grote (plm. 800 na Chr.).

⁴⁾Opgetekend uit de "Canon van Borne", hoofdstuk 'De Oude Kerk', geschreven door Hans Gloerich.

⁵⁾Het recht om een geestelijke, een pastoor of een dominee voor te dragen ter benoeming.

⁶⁾Dit blijkt uit een aantekening in het archief van de Van Hambroicks, die eigenaar van het Weleveld waren van 1715 tot 1819

⁷⁾Bedoeld is het Schattingsregister van Twente van 1475; de schatting is een buitengewone belasting die door David van Bourgondië, bisschop van Utrecht, werd geheven na instemming van Ridderschap en Steden.

⁸⁾Een schild is een oude gouden Franse munt, ingevoerd in 1337. In het Frans heet deze munt écu, hetgeen schild betekent; op de munt stond namelijk aan één zijde een schild (verdedigingsscherm in de strijd) afgebeeld. Aan de andere zijde van de munt stond de beeltenis van Philips VI van Frankrijk. In 1440 komt een nieuwe naam tevoorschijn, t.w. Philips Bourgondische schilden, ook genaamd klinckarts vanwege hun heldere klank. In deze schilden zat iets minder goud verwerkt dan in de oorspronkelijke schilden; vandaar hun wat helderder klank. Waarschijnlijk gaat het in 1475 om deze laatstgenoemde schilden.

⁹⁾Dat waren Erven, die naast het bezit van hun erf ook stemrecht hadden op het gemeenschappelijk bezit van de omringende grond; de Marke.

¹⁰⁾Kotters zijn boeren, die een eenvoudige (hutachtige) boerderij bewonen met enig bijhorend land en **geen stemrecht** hadden in de buurschap Marke. Zij worden ook wel keuters genoemd.

¹¹⁾Dit is een oude rechtsvorm van een boerderij; **allodiale** erven vallen voor de rechtspraak onder het Richterambt, in dit geval van Richterambt Borne. Andere rechtsvormen waren de **hofhorigheid**, dat qua recht valt onder het plaatselijke Hof, (b.v. het Hof van Borne) en het **leengoed**, dat valt onder het leenrecht, dat uitgeoefend wordt door de betreffende Leenheer.

¹²⁾Mudde geseys is een **oppervlaktemaat**; het omvat de hoeveelheid land, die met een mud graan bezaaid kan worden. Dit kan per streek verschillen; in Overijssel bestond in die tijd de zogeheten 'herenmud', een oppervlak van plm. 0,53 hectare. Vyff mudde geseys is dus ongeveer 2,5 hectare grond.

¹³⁾Hier wordt met mudde de **inhoudsmaat** bedoeld; in Borne stond een mudde voor 33,4 liter.

¹⁴⁾Dit betekent te betalen 2 daalders, 15 stuivers en 0 penningen (een penning is 1/16e deel van een stuiver)

¹⁵⁾'Dach' verwijst naar de oppervlaktemaat 'dagwerk', de oppervlakte, die een boer in één dag kon maaien; afhankelijk van de streek varieert het van iets minder tot iets meer dan een halve hectare.

¹⁶⁾Om aan inkomsten te komen, hadden de Ridderschap en Steden van Overijssel sinds ongeveer 1600 een belasting vastgesteld van iedere vuurstede of plaats waar men vuur maakt. Voor iedere vuurstede moest jaarlijks betaald worden.

¹⁷⁾Waar de naam Strik vandaan komt is mij niet duidelijk geworden.

¹⁸⁾Omdat in die tijd dit de gangbare naam was, houden we die gemakshalve in dit hoofdstukje aan.

¹⁹⁾Vicarie was een afgezonderd vermogen, waarvan de opbrengst bestemd was voor het levensonderhoud van

de priester of dominee.

²⁰⁾De volgende passage is een citaat uit een transcriptie (door H. Woolderink) van het oorspronkelijke document.

²¹⁾Guitheeren zijn Goedsheeren, eigenaren van grote gewaarde boerderijen.

²²⁾Scriba = secretaris

²³⁾Dit vermoeden wordt door H. Woolderink gedeeld.

²⁴⁾G. Groenhuis geeft in Boorn en Boerschop d.d. oktober 1997 in een artikel aan, dat nieuwe wetgevingen het einde van de traditionele Boermarken Zenderen/ Bornebroek en Hertme in het Gericht Borne betekenen. Voor Hertme was dat in 1849, waardoor de gemene grond van de Marke Hertme verdeeld ging worden.

²⁵⁾Volgens het epitaaf (grafmonument) van Judith in de Oude Kerk is zij geboren in 1534. Samen met Christoffer kreeg zij 10 kinderen; 2 zoons en 8 dochters.

²⁶⁾Een belangrijk oud adellijk geslacht, stammend uit Oost-Friesland. De eerste vermelding stamt uit 1057.

²⁷⁾Dochter van Johan, Heer van Twickel tevens drost van Twente en Jutte van Sticke, ervrouw van Weldam.

²⁸⁾Denuncieren betekent 'terugbrengen onder een bepaald gezag; onderwerpen'. In dit verband komt de term 'gedaagde' het meest in de buurt van wat er bedoeld wordt.

²⁹⁾Aanhaling uit "Twente, het Oude Land", deel 2 door Anneke Koers

³⁰⁾Een verhaal uit overlevering van Jan Hilbrink, huidige eigenaar van De Ebelenborg

Een grote steen met de naam 'Ebelenborg' siert het tegenwoordige erf aan de Kerkweg in Hertme

Bronnen:.

Gesprek met de heer Jan Hilbrink en zijn gespreksverslag d.d. 13-01-2007

Gesprek en contacten met de heer Henk Woolderink "Landweren, Borgen en Postwegen" van Mevr. M.G.E. van Harten-Fransen

"Canon van Borne", diverse auteurs

"Historie van Hengelo" van G.J.I. Kokhuis

"Historisch Boerderij-onderzoek in het Richterambt Borne" door Henk Woolderink

Geschiedenis van Weleveld, <http://www.weleveld.nl/site-new>

Archieven van de Oude Kerk van 1639 tot 1940, bewaard bij de Gemeente Borne

"De Twentse Edelen" van Anneke Koers, ingezien via het 'Historisch Portaal' <https://hethistorischportaal.nl>

Diverse artikelen in Boorn en Boerschop

Evenementenhal, een klein dorp gaat mee in de vaart der grote steden (deel 1)

Bertie Velthuis

Je verwacht het niet, een grote expositie- en tentoonstellingshal, de Evenementenhal, in een dorp als Borne. Evenknieën van de Evenementenhal bevonden en bevinden zich nog steeds in grote steden, zoals: Leeuwarden (de Frieslandhal), Groningen (de Martinihal), Leiden (Groenenoord hallen) en natuurlijk Utrecht (het Jaarbeurscomplex), Amsterdam (de Rai) en Rotterdam (Ahoy).

De Evenementenhal Borne blies, binnen dit illustere gezelschap, dapper haar partijtje mee. Hoe kon dit gebeuren? Wie was/waren de drijvende kracht(en) achter de Evenementenhal?

Welke evenementen (tentoonstellingen, manifestaties, congressen enz. enz.) hebben er plaatsgevonden? Wanneer en waarom is de Evenementenhal uit Borne vertrokken? Allemaal vragen waarop in dit artikel geprobeerd wordt een antwoord te geven. Voor het opstellen van dit artikel is naast onderzoek in oude krantenartikelen en advertenties meerdere keren met een van de vroegere eigenaren/exploitanten, Jan Hagedoorn, gesproken.

De aanloop tot en de opstart van de Evenementenhal

De naam die vooral met de Evenementenhal verbonden is, is die van Jan Hagedoorn. Jan werd in 1943 geboren als zoon van een kruidenier met een winkel aan de Bornerbroeksestraat te Almelo. Zijn opleiding is beperkt. De Mulo maakt hij niet af. Maar wel behaalt hij de diploma's "Middenstand", "Kruidenier" en "Slijterij/Tabak". In zijn tienerjaren "werkt" hij mee in de zaak van zijn vader o.a. door het ophalen van boekjes met bestellingen en het bezorgen van boodschappen. Hij is erg ondernemend. Zo maakt hij op 19 jarige leeftijd een wereldreis met de Willem Ruis.

Na twee jaar militaire dienstplicht bij de luchtmacht werkt hij een jaar in een kruidenierszaak in Longfield, een voorstad van Londen. Zijn opleiding is er op gericht om zijn vader in de zaak op te volgen. Maar deze loopt, door de opkomst van de grootwinkelbedrijven, niet meer. Hij gaat daarom iets anders doen. Hij begint een ijzerwaren/gereedschapszaak in het pandje naast de kruidenierszaak. Een jaar later houdt hij opheffingsuitverkoop en start een antiekzaakje. In 1968 houdt hij zijn eerste antiekbeurs in het Stegehuis (antiekhandel) aan de Bornsestraat te Almelo. Met door hem zelf vervaardigde lampen trekt hij vervolgens, langs de verschillende antiekbeurzen, het land in. Meer specifiek ging het om lampen die zijn gemaakt van houten wagenassen die, door de fam. van Engelen te Borne, uit Oost Duitsland worden gehaald. De lampen op deze assen waren gemaakt van varkensblazen. Het was in die tijd een zeer populair model. Jan Hagedoorn vertelt dat hij ze "bij honderden" verkocht. Zijn eerste eigen antiekbeurs organiseerde hij in 1969 in horecabedrijf Luttkhuis aan de provinciale weg Hengelo-Oldenzaal. Dit was een zodanig groot succes dat hij samen met de toenmalige burgemeester van Weerselo, de heer Schelberg, vader van de huidige burgemeester van Hengelo, het verkeer moest regelen. Tot 1973 organiseert hij samen met zijn

vader antiekbeurzen op verschillende plaatsen in het land.

De eerste beurs in Borne

Samen met Wim Polak organiseert hij in de oude stomerij van het leegstaand fabriekscomplex Spanjaard in het najaar van 1973 de eerste recreatiebeurs. Wim Polak kende hij nog van de tijd dat hij bestellingen ophaalde voor de kruidenierszaak van zijn vader. Wim Polak verzorgde modeshows in het land en was dus ook bekend met het beursbedrijf. Bij de eerste beurs verzorgde hij de modeshow. Wim Polak is tot zijn overlijden in 2010 op 72-jarige leeftijd te Borne mede-directeur van het beursbedrijf gebleven. De oude stomerij bevond zich aan de Stationsstraat, juist tegenover de meubelzaak van Tijmen de Boer. Ook meubelzaak de Boer was deelnemer bij deze eerste

Wim Polak en Jan Hagedoorn (r)

Fototarchief Gemeente Borne

beurs. Tijmen de Boer heeft, tot de sloop van het Spanjaardcomplex, hier een meubelzaak gehad. Hoewel de oude stomerij voor een beurs in het

geheel niet geschikt was, werd de beurs zelf een groot succes.

Aankoop feitelijke Evenementenhal

Met Wim Polak sluit hij vervolgens een jarenlang compagnonschap. In 1974 wordt gezocht naar een goede permanente locatie voor het houden van tentoonstellingen en beurzen. Deze werd gevonden in de voormalige weverij van Spanjaard. Deze weverij, met een oppervlak van ruim 6.000 m², was gelegen op de hoek van de Azelosestraat/Parallelweg. Ze werd gebruikt als caravanstalling. De hal was voor beurzen, door haar ligging tegenover het N.S. station, bijzonder goed gesitueerd. Tevens was er uitzicht op een aansluiting op het rijkswegennet (A1) middels de Azelosestraat. Er werd een bedrijfsplan opgesteld. Voor fl. 120.000,-/jaar werd de hal van de eigenaar

Feestelijke opening met v.l.n.r. Burgemeester Koen Hehenkamp, Jan Hagedoorn, Wim Polak en Nana Mouskouri

Fotoarchief Gemeente Borne

Nijverdalen ten Cate gehuurd. In de hal moesten nog vele werkzaamheden worden verricht voordat er enigszins sprake was van een beursvloer. Allereerst moest de hal worden ontdaan van het vele stof dat nog restte van de vroegere weverij. Ook moest er verwarming worden aangebracht, een geluidsinstallatie geïnstalleerd en de gehele vloer moest worden geëgaliseerd. Pas hierna kon de Evenementenhal Borne van start gaan.

De officiële opening werd op zaterdag 3 oktober 1975 verricht door burgemeester Koen Hehenkamp. Aan deze opening werd bijzondere aandacht besteed. Hierbij was de beroemde Griekse zangeres Nana Mouskouri aanwezig. Ze arriveerde in een peperdure Bentley, vergezeld door haar Nederlandse gastheer, de bekende zanger Ronnie Tober. Het Stedelijk Orkest Borne begroette haar in volle bezetting. Voor de hal hadden zich een groot aantal belangstellenden, fans van Nana, verzameld. Burgemeester Hehenkamp overhandigde Nana

Mouskouri een cheque ter waarde van fl. 500,- voor het door haar ondersteunde Unicef. Deze cheque overhandigde Nana direct aan mevr. Betty Kastelein, coördinator van de Bornse kerstkaartenactie van Unicef. Ook overhandigde de burgemeester haar een wandtegel met een afbeelding van het Bornse gemeentewapen. Met een enorme, door schoolkinderen aangedragen sleutel, opende de zangeres vervolgens de toegangsdeuren om aansluitend, vergezeld van vele genodigden, een rondgang te maken door de huishoud-hobbybeurs. Daarna verliet ze Borne pijlsnel voor een optreden 's avonds in München.

Burgemeester en Wethouders van Borne stuurden op 17 oktober aansluitend, de volgende brief aan Jan Hagedoorn en Wim Polak:

Geachte heren,

Na kennisname van het toch geweldige succes van de eerste Twentse Huishoud- en Hobbybeurs willen wij U graag onze complimenten overbrengen voor de wijze waarop U deze grandioze manifestatie hebt opgezet en doen slagen. Door uw durf, ondernemingsgeest en door keihard werken aan een goede commerciële zaak, hebt U Borne uit een oogpunt van public relations uitstekende diensten bewezen. Gaarne zullen wij U bij de volgende gelegenheden, die elkaar hopelijk met zekere regelmaat zullen opvolgen, waar mogelijk onze steun, bemiddeling en bijstand blijven verlenen. Wij wisten reeds dat Borne centraal ligt in Twente, en steeds beter bereikbaar wordt; mede door uw actie, inventiviteit en market-feeling breidt zich die kennis en dat besef gestaag uit. Naar wij vertrouwen zullen uw initiatieven in Borne voor U zowel als voor de Bornse gemeenschap "goede zaken" opleveren.

Burgemeester en Wethouders van Borne, de Burgemeester, de secretaris (loco)

De eerste beurs in de oude weverij was ook een groot succes. Met de eerste inkomsten konden verdere investeringen worden gedaan. En dat was nodig ook, er dienden in de hal nog veel verbeteringen, zoals goede verlichting, een balie voor de receptie, garderobe, passende horeca- en verantwoorde toiletvoorzieningen te komen.

Problemen

De hulp zoals deze in bovenstaand brief door het gemeentebestuur van Borne werd aangeboden kan de Evenementenhal spoedig gebruiken. Reeds eind november, dus 6 weken na de opening, ontstonden er problemen.

Deze waren tweeledig van aard, te weten: problemen omtrent de winkelsluitingswet en rond de (planologische) bestemming van de hal. Wat het eerste betreft: het gemeentebestuur van Hengelo gaat zich, op verzoek van de raadscommissie detailhandel en ambacht, beraden over het gebruik

van de hal op zondagen. Dit zou tegen een ministeriële beschikking bij de winkelsluitingswet zijn. Er worden bijvoorbeeld activiteiten op touw gezet (zoals bijvoorbeeld een caravanshow op zondag) die eigenlijk verboden zijn. Op donderdag 17 mei 1976 greep het ministerie van Economische zaken bij de BOVAG autoshow in. Het gemeentebestuur van Borne heeft ontheffing verleend voor beursuren buiten de normale winkeltijden. Maar hiertegen is bij genoemd ministerie een klacht ingediend. Het is niet toegestaan de show buiten de winkelluren te houden. Telefonisch werden zowel de BOVAG als de Evenementenhal naar het politiebureau geroepen, waar een ambtenaar van de economische controledienst hen er op wees dat aan de winkelsluitingswet moest worden voldaan. Wanneer daar niet aan zou worden voldaan zou de boel, door de Officier van Justitie worden verzegeld. De beurs vond plaats op donderdag, vrijdag en zaterdag. Vrijdag, mocht de beurs, omdat het koopavond in Borne is, tot 21.00 uur open zijn. Maar op donderdag en zaterdag moest ze om 18.00 uur sluiten. Wanneer er donderdagavond belangstellenden naar de BOVAG occasionshow komen, moeten ze teleurgesteld huiswaarts keren. Ze krijgen, als "compensatie" een consumptiebon die ze de volgende dag kunnen besteden. Het gemeente-bestuur van Borne is over de gang van zaken zeer teleurgesteld. "Er wordt met twee maten gemeten", aldus burgemeester Hehenkamp. Die

Het oude schaftgebouw, waarin discotheek "Cotton Express" werd gevestigd

Fotoarchief Gemeente Borne

wees op vergelijkbare gevallen, zoals de hallen in Groningen en Zuidlaren, waar zelfs voor beurzen op zondag ontheffing werd verleend.

Wat de planologische bestemming betreft: in de gemeenteraad van Borne werd door de fractievoorzitter van de PPR (Partij Politieke Radicals) over de zienswijze van het gemeentebestuur dat de evenementenhal binnen de gegeven bestemming past, gezegd: "Uw college staat gewoon te liegen". Verder stelde hij: "Op het Spanjaardcomplex ligt naar uw eigen zeggen de bestemming "industriële doeleinden", de Kamer van Koophandel heeft met de papieren van de Evenementenhal Borne BV in de hand mij uitdrukkelijk verzekerd dat de activiteiten van die BV op geen enkele wijze passen en ze verboden moeten worden of het bestemmingsplan moet worden aangepast". De heer Smies, van de PvdA steunde hem, maar in minder scherpe bewoordingen. Het gemeentebestuur van Borne, onder aanvoering van burgemeester Hehenkamp, verzette zich hiertegen fel. Ze wees er op dat de activiteiten van de Evenementenhal een ondersteuning betekenen van een positief middenstandsbeleid dat het college nastreeft. Er trad volgens hen gedurende de expositiedagen een verlevendiging op in het straatbeeld, dat de ondernemingsgeest stimuleert en weer tot andere activiteiten oproept. Ook zijn alle mogelijke waarborgen getroffen wat betreft veiligheid. Uiteindelijk steunde de meerderheid van de gemeenteraad het college.

Bovenstaande problemen lijken heftig. Ze lijken een goede toekomst van de Evenementenhal in de weg te staan. Maar, dit blijkt in het geheel niet het geval. In latere stukken ben ik deze problematiek niet meer tegengekomen. Het blijkt, mede door de standvastige opstelling van het gemeentebestuur, "een storm in een glas water" te zijn geweest.

Aankoop Evenementenhal

In 1983 werd de Evenementenhal door de directeurs Hagedoorn en Polak van Nijverdal ten Cate, dat eigenaar was van het Spanjaardcomplex, gekocht. Tot de aankoop behoorde tevens het

driehoekige perceel gelegen op de hoek van de Azelosestraat en de Parallelweg. Dit perceel werd gebruikt als parkeerplaats voor standhouders en aan deze zijde bevond zich tevens de hoofdingang voor de standhouders. Vanaf 1983 werden verdere verbeteringen van de vroegere weverij tot echt beursgebouw doorgevoerd. Zo werd de entreehal met bijbehorende kaartverkoop- en informatiebalie, garderobe en toiletruimten gebouwd. Tevens werden de horecavoorzieningen voor beursgangers sterk verbeterd. Het horecagedeelte werd ondergebracht in het voormalige bedrijfskantoren, gelegen aan de Parallelweg. Het naast de evenementenhal, aan de Parallelweg, gelegen bedrijfspand van het vroegere Spanjaardbedrijf werd in 1989 aangekocht en in de loop der jaren successievelijk zowel de kelder, begane grond als eerste verdieping verbouwd tot bedrijfsruimten. Op de begane grond vestigden zich o.a. Crazy Grillhouse (restaurant), Cine-Tap (bioscoop), ACMAA (laboratorium), Sportschool Fridt en garage Beune. In de kelder was een ruimte waar de politie schietoefeningen hield en de Toet'n= bloazers een "clubruimte" hebben. Jan Hagedoorn huurde ook nog de voormalige schaftruimte van Spanjaard. Samen met Johan Boomkamp vestigt hij hierin de discotheek Cotton Express.

Beurzen

In de hal, die in de opeenvolgende jaren steeds meer van oude fabriekshal tot beurshal werd verbeterd, vond jarenlang een breed scala aan beurzen, tentoonstellingen en evenementen plaats. In feite is het te veel om hier op te noemen. Toch zal ik, zonder ook maar enigszins te verwachten volledig te zijn, een poging doen. Enkele gebeurtenissen zal ik er, omdat ze echt bijzonder en of vooruitstrevend waren, uit lichten en nader bespreken.

Maar allereerst "de gewone beurzen" die min of meer de ruggengraat van het jaarlijkse programma

vormden en telkens weer veel publiek trokken. De gróóste antiekbeurs van Nederland die zowel in het voorjaar als het najaar werd gehouden.

De Pasar Malam, een grote Indonesische markt met "smikkelen en smullen" en vele aspecten van het leven in het verre oosten - De "fifties-tentoonstelling" of "Jukebox-Times" evenementen met klassieke Amerikaanse auto's, vele soorten neon verlichting, meubelen, speelgoed, kledingstukken, flipperkasten, coca cola machines en nostalgische koelkasten uit de jaren vijftig. Met (eenmalig) als extra op zaterdag en zondag 21 en 22 maart 1992 optredens van o.a. The Jaguars, Renee & his Alligators en de legendarische .the Buffoons

De huishoud- en hobbybeurzen. De wellicht drukst bezochte beurs, die 10 dagen duurde. Er waren jaren dat er meer dan 50.000 bezoekers kwamen. De gehele hal stond vol met stands. De standhouders vertegenwoordigden veel verschillende branches. Als voorbeeld, Busschers, Hengelo (stoffering), Huigens, Hengelo (muziekinstrumenten) Cramer, Oldenzaal (woninginrichting), Skol (bieren), Voskamp, Almelo (gereedschappen), gemeente Enschede, Hesselink en Leurink Borne (beiden mode), Weight Watchers en Huiskes, Hengelo (makelaar). Deze beurzen waren op maandag- en dinsdag middagen voor bejaarden gratis toegankelijk

De caravan- auto- en oldtimers beurzen. De caravanbeurs in het weekend van 27 tot 30 januari 1990 wordt getroffen door een zware storm, die van donderdag op vrijdag over ons land joeg. De bijgeplaatste tent van 2.500 m² met 100 caravans stortte in. Een onbekend aantal caravans raakt ernstig beschadigd. De opening van de show ging niet door.

De vlooiemarkten, beter bekend als rommelmarkt, de meest populaire beurs, die van af het jaar 1985 telkens 2 keer per jaar worden gehouden en die erg

Vlooiemarkt

veel standhouders en bezoekers trokken. Tijdens de beurs was de hal gevuld met stands die gehuurd waren door particulieren, die hier hun overtollig geworden "huisraad" aan de man (en vrouw) probeerden te brengen. Het geheel leek wel een mierenhoop. Een gezellige mierenhoop wel te verstaan. Aan het einde van de markt waren zowel de verkopers als de kopers tevreden over de gedane zaken. De verkoper met de gedachte: "Toch nog wat geld ontvangen voor dat overbodige spul". De koper met de gedachte: "Eindelijk gevonden dat leuke truitje, en ook nog zo goedkoop".

Vanaf het begin van de 90-er jaren worden er specifieke beurzen, zoals "Vrouw 93", "Tuinieren 92" en "Huis 89" georganiseerd.

Opvallende evenementen

Bijzonder is de energiebeurs die van 24 t/m 30 maart 1980 werd gehouden. Het is een Europese primeur, want er is nog nooit op zo'n grote schaal informatie verstrekt over alles wat met energie heeft te maken. De Stichting Voorlichting Energiebesparing Nederland (SVEN) is een der deelnemers. De beurs richt zich op een zo breed mogelijk publiek (consumenten, overheid, instellingen en bedrijfsleven). Er wordt aandacht besteed aan energiebesparing, alternatieve energie en het gebruik van afvalstoffen, de drie pijlers van het Nederlandse energiebeleid tot het jaar 2000. Er worden zogenaamde tt (trein-toegang) kaartjes verkocht. Deze gaven recht op de reis per trein en de toegang tot de Evenementenhal en als extra een gratis kopje koffie. De evenementenhal was met deze beurs, zoals we nu kunnen vaststellen, haar tijd ver vooruit.

Holiday on Ice treedt van 7 t/m 12 december 1976 op in de Evenementenhal. Een van de favorieten van het publiek was Ronnie Mc Kenzie, 5 keer

Opening van de Energiebeurs door C. d. K. Jan Niers

Fotoarchief Gemeente Borne

Schots kampioen. Ster van de show is de Oostenrijkse Trixi Schuba, Wereld-, Europees- en Olympisch kampioene 1972 kunstrijden. Haar optreden is een onderdeel van de jubileumshow "25 jaar in Europa". De voorstelling maakt deel uit van een reeks van optredens in o.a. in Heerenveen (IJsstadion), Rotterdam (Sportpaleis Ahoy), Amsterdam (Jaap Edenhal) en Den Haag (Houtrusthallen). Het "circus" Holiday on Ice kwam vanuit de V.S. op Schiphol aan. Alle benodigde materialen (o.a. ijsvloer en koelinstallatie) werden op vrachtwagens geplaatst. Het personeel en de optredende artiesten waren gehuisvest in caravans. Deze hele karavaan vergiste zich in de plaats van bestemming. Ze reden naar het Limburgse Born. Pas toen ze daar aan waren gekomen ontdekten ze de vergissing. En moest weer een lange reis worden ondernomen.

Uw ref.:		Onze ref.:	
Borne.			
PROGRAMMA-OVERZICHT 1992 (wijzigingen voorbehouden)			
<u>Voorjaar 1992</u>			
Jongerentrend		29 januari t/m 1 februari 1992	
Paradisio		9 februari 1992	
Landbouw-Vakbeurs		18 t/m 21 februari 1992	
Promotiedagen v.h. Bedrijfsleven		10 en 11 maart 1992	
Show Evenement		15 en 16 maart 1992	
Jukebox Times		21 en 22 maart 1992	
Vrouw '92		26 t/m 29 maart 1992	
Antiekbeurs		3 t/m 5 april 1992	
Open Dag Wegvervoer		11 april 1992	
Twentse Vlooiemarkt		18 en 20 april 1992	
Showconcert S.O.B.		25 april 1992	
Pasar Malam		30 april t/m 3 mei 1992	
V.E.V. examens		19 en 20 mei 1992	
S.O.M. Examens		18 t/m 22 mei 1992	
Presentatiedagen Letland		2 t/m 4 juni 1992	
Ruildag De Verzamelaar		20 juni 1992	
<u>Najaar 1992</u>			
Sporting Fair		25 t/m 27 september 1992	
Horeca Vakbeurs/Culinaire Show Twente		5 t/m 7 oktober 1992	
Twentse Huishoud Hobby Beurs		16 t/m 25 oktober 1992	
Antiekbeurs		30 okt. t/m 1 november 1992	
Bondenshow KC Almelo		8 november 1991	
Slagers Vakbeurs		9 t/m 11 november 1992	
Twentse Vlooiemarkt		14 en 15 november 1992	
Diervgaard		21 en 22 november 1992	
Huis		26 t/m 29 november 1992	
Vogelmarkt		29 november 1992	
Autoshow (optie)		11 t/m 13 december 1992	

Overzicht van de evenemente in 1992

Op 7 mei 1984 is er een modeshow van Fong Leng (Chinees voor Zonnebloem) Ze is Nederlands bekendste modeontwerpster. Vooraf is er een optreden van de vrouwenband. Er is een modeshow met 40 mannequins, waaronder 6 mannen. Fong Leng showt meer dan 400 modellen. Niet alleen extravagante creaties maar ook zogeheten betaalbare vrijetijdskleding en city-kleding. De show werd tevens in Groningen en Maastricht gegeven.

Op zaterdag 30 oktober 1982 wordt er op Nederland 1 vanaf 15.30 uur een 8 uur durend televisie programma, "De vrolijke crisis" uitgezonden. Het programma is speciaal bestemd voor jongeren. Alles wordt uitgezonden vanuit de Evenementenhal. Het is een experimenteel programma van de VARA voor en door jongeren. Het hoofdthema is de enorme werkloosheid onder jongeren in de begin jaren 80 en de aanpak daarvan. Twentse jongeren, zonder werk, voeren het woord. Er zijn ook interviews met leden van het KWJ/NVV-jc (jongeren contact) over hun voornemen begin 1983 een werklozenmars naar Den Haag te organiseren. Tevens komt uitgebreid de vrijetijdsbesteding van jongeren en popmuziek als belangrijkste element in de jongerencultuur aan de orde. Er zijn optredens van o.a. het Popbelang uit Hengelo en als absoluut klapstuk 's avonds het optreden van Herman Brood and his Wild Romance.

Oldtimerbeurs

Een kleine 2.000 jongens en meisjes en alsook dertigers bezochten de marathon uitzending.

Concerten

Op 10 oktober 1987 een Back to the sixties live optreden van beroemdheden als Chubby Checker & the Wild Cats, Wilson Pickett and band, Fortunes, Equals, Rob Hoeke's BoogieWoogie Blues Band en the Shoes.

3 april 1977 de soulgroep Tavares met de hits "Heaven Must Be Missing An Angel" en "Don't Take Away The Music".

B.Z.N. treedt gedurende een aantal jaren op in de Evenementenhal. Tijdens het optreden van zaterdag 17 april 1993 doet zich een "incident" voor. Iemand die zich "een wanhopige BZN-fan" noemt, dreigt een aanslag te plegen tijdens het concert. Deze "fan" uit het dreigement in een anonieme brief die hun manager Dick de Boer ontving. De "fan" stelt in het bezit te zijn van een vuurwapen en eist dat bassist Jan Tuijp als derde nummer na de pauze "This is my life" zou aankondigen. Zo niet, "dan kunnen er nog wel eens rare dingen gebeuren", zo staat in de brief. Zowel de band als de directie van de Evenementenhal neemt de brief serieus en treft de nodige maatregelen. Er zijn totaal 30 veiligheidsmensen ingeschakeld, onder wie 4 man van de politie. Allen lopen in burgerkleding rond. De 4.000 bezoekers moeten bij de entree onder een metaaldetector door en metalen voorwerpen in jassen en zakken laten zien. Een enkeling wordt gefouilleerd. De band besluit het programma niet aan te passen. Het derde nummer na de pauze "Don't stop thinking about tomorrow". verloopt zonder incidenten. Wel zijn de artiesten bij het spelen van dit nummer "gehuld" in een rookgordijn. Ze zijn voor het publiek niet of nauwelijks te zien.

Het Stedelijk Orkest hield vanaf 1982 prachtig verzorgde showconcerten. Voor de thema's als S.O.B. (Stedelijk Orkest Borne) on Broadway, S.O.B.

on the Movies en S.O.B. on Sea bouwde Gerrit Wissink schitterende decors. Het gebeuren werd ieder jaar groter Bij het 10de concert in 1992 waren er meer dan 420 muzikanten en zangers van o.a. het Koninklijk Hengelo's mannenkoor, het Almelo's Christelijk mannenkoor en het Almelo's mannenkoor. De concerten worden massaal bezocht. In 1986 waren er meer dan 800 bezoekers. In 1988 treedt de fluitist Thijs van Leer samen met het Stedelijk Orkest op.

Vergaderingen, tentoonstellingen, wedstrijden, uitvoeringen, feesten.

De Jehova's Getuigen hielden een bijeenkomst met een bezoekersaantal van 4000 leden.

Van 11 t/m 16 november 1982 is er een beroepenmanifestatie die in het teken staat van automatisering. "Beroepen en functies veranderen snel van karakter door de toenemende automatisering" en "Onderwijs haakt onvoldoende in op automatisering" zijn daarbij de thema's.

Op 11 mei 1974 vindt er een Brassbandconcours plaats;

Het Nederlands kampioenschap Judo wordt op 17 februari 1973 gehouden in de hal.

In het voorjaar van de jaren 1978, 1980 en 1982 vinden er 2-daagse kattententoonstellingen plaats. Deze worden georganiseerd door Venoli-kat (Vereniging Noord Oost van Liefhebbers van de Kat). De tentoonstelling van 1980 is zelfs internationaal. De mooiste katten uit binnen- en buitenland stelen de show. Er zijn ruim 600 katten van allerlei rassen aanwezig. Het aantal bezoekers

Kattenshow

Fotoarchief Gemeente Borne

is 6.000. De opbrengsten komen ten goede aan een dierenasiel om daarmee zwerfdieren aan een beter bestaan te helpen.

In 1993 viert Stork, Hengelo, haar 125-jarig bestaan, waarbij 4000 personen aanwezig zijn. Er moesten tenten worden bijgeplaatst.

Bezoek van Prinses Margriet en Mr. Pieter van Vollenhoven met links burgemeester Koen Hehenkamp

Fotoarchief Gemeente Borne

Koninklijk bezoek

Op woensdag 1 november 1978 bezocht Prins Claus de manifestatie "Opleiding en Beroep". Hij wordt ontvangen door de Commissaris der Koningin Mr. J. L. Niers en burgemeester Mr. K. Th. M. Hehenkamp. Deze vertelt de prins dat Koning Willem II in 1874 het toenmalige Spanjaardcomplex bezocht, waarna nooit meer iemand van het Koninklijk huis voet op Bornse bodem zette.

Op 29 oktober 1983 werden de Europese landskampioenschappen dansen voor amateurs gehouden. Prinses Margriet en Mr. Pieter van Vollenhove reikten samen de prijzen uit. Toen prinses Margriet binnen kwam vroeg ze of enkele dames van het personeel op haar mantel wilden letten. Tijdens de wedstrijden maakte een van deze dames gebruik om in de prachtige mantel van Margriet rond te lopen.

De Evenementenhal probeerde ieder jaar bij de start van de Huishoud- en Hobbybeurs iets bijzonders te organiseren. Zo werd eind oktober 1979, juist voor het begin van de herfstvakantie, een advertentie geplaatst dat kinderen welkom waren en als ze wilden mochten ze door hen zelf verzamelde eikels meenemen. De hele week stroomden de kinderen met zakken eikels binnen. Meestal met tientallen kilo's, maar soms met meer dan honderd. Ja zelfs kwam er een busje met 7 kinderen en 750 kg. eikels. Totaal kwamen er duizenden kilo's binnen.

Wat te doen? Jan Hagedoorn zegt van plan te zijn met Staatsbosbeheer contact op te nemen in de hoop dat men ze kan gebruiken om de wilde varkens op de Veluwe te voeren. Maar ook boeren zijn welkom. Even een telefoontje, maar de Evenementenhal levert ze niet per stuk. De eikels zijn afgevoerd naar de Hoge Veluwe.

Het is in dit kader onmogelijk alle evenementen te

vermelden. Om enig indruk te krijgen is het programma van het jaar 1992 bijgevoegd. Zowel bij de Landbouwwakbeurs, de caravanshow, de horecavakbeurs als de Huishoud-hobbybeurs moesten tenten worden bijgeplaatst.

Verbouwing Evenementenhal

De oorspronkelijke hoogte van de Evenementenhal, ongeveer 3,50 m, (de oude sheddaken van de weverij) vormde een belemmering voor bepaalde evenementen. De mogelijkheden voor het plaatsen van tribunes rond een podium of piste waren beperkt. Ook voor een goede akoestiek was de hal veel te laag. In 1986 werd besloten om over ongeveer een kwart van de hal het dak tot 8.00 m te verhogen. Deze verhoging vergde een forse investering van fl. 400.000,- - Er werd door de provincie een subsidie van fl. 50.000,- verstrekt. Wim Polak durfde deze forse investering niet aan. Zijn aandelen zijn toen overgenomen door Jan Hagedoorn. Hij

werd toen directeur/eigenaar. Wim Polak bleef directeur. De reeds in 1984 door de Evenementenhal uit een faillissement overgenomen drukkerij Spandruk werd voor de boekwaarde gekocht door Wim Polak. Hij vestigde deze aan de Hanzestraat te Borne. Spandruk verzorgde vanaf dat moment het vele reclaimedrukwerk voor de Evenementenhal. Ze is dit ook blijven doen voor de latere opvolger van de Evenementenhal, het Expo Center te Hengelo (O). De vergrote Evenementenhal werd op zondag 21 december 1986 officieel geopend door gedeputeerde Drs. J. Dijkema. Hij merkt bij de opening op dat hergebruik van de oude textiel fabrieken in Twente sneller verliep dan verwacht. Dankzij een voortvarende samenwerking tussen overheden en bedrijfsleven was er de afgelopen zeven jaar negentig miljoen gulden geïnvesteerd. Daarmee konden duizend vaste arbeidsplaatsen worden gecreëerd. De hal is geschikt voor grootschalige manifestaties. Ook zijn er mogelijkheden voor tv uitzendingen.

Handhaving veiligheid.

De veiligheid binnen de Evenementenhal is gedurende alle jaren van haar bestaan een blijvende bron van zorg geweest. In eerste instantie omdat de oude weverij moest worden "omgebouwd" tot beursruimte, zodat allerlei voorzieningen moesten worden aangebracht. Later, toen er steeds vaker tenten bij geplaatst werden, omdat toen het aantal bezoekers toenam. Echter de tenten blokkeerden de bestaande uitgangen van de hal zelf. Het houden van grote evenementen in een voormalige bedrijfshal geeft de nodige problemen. Waar nog bij kwam dat er weinig concrete voorschriften waren waaraan de hal moest voldoen. De regelgeving hieromtrent stond nog in de kinderschoenen.

Omtrent de eisen waaraan voldaan moest worden, ontstond voortdurend discussie tussen de directie en de overheid (gemeente en brandweer). Er waren alleen vuistregels omtrent de minimaal vereiste breedte van doorgangen van vluchtwegen. Per strekkende meter breedte uitgang konden er een bepaald aantal personen ontvluchten. Door de plaatselijke brandweer moesten, afhankelijk van de voorhanden situatie en inzichten van de preventieofficier, voorwaarden worden gesteld aan noodverlichting, transparanten (bordjes "uit" en "nooduitgang") en de minimale duur waarin deze bij een calamiteit moesten blijven branden. Ook de minimaal vereiste breedte van gangen en dwarsgangen moest door de brandweer worden bepaald. Wanneer er, met toestemming van de gemeente, meer mensen in de hal aanwezig waren dan volgens de regelgeving mocht, werd er door brandweer mensen zgn. piket gelopen. De eisen die gesteld werden in de verstrekte vergunning werden regelmatig niet nageleefd. Dit heeft er een keer toe geleid dat door de commandant van de gemeentelijke brandweer, de heer Gerard Morselt, werd ingegrepen. De vlooienmarkt, in de herfst van 1988 werd door hem tot nader order stilgelegd. Het probleem was dat de standhouders de nooduitgangen hadden geblokkeerd. Dit gebeurde veel vaker. Bij het begin van de beursdag had de commandant zowel de politie als de pers uitgenodigd en werd de stillegging in hun aanwezigheid doorgevoerd. De beurs mocht pas weer worden vervolgd nadat de nodige verbeteringen waren aangebracht. De commandant verklaarde dat hij juist de pers hierbij had betrokken om middels de nodige publiciteit de Evenementenhal meer duidelijk te maken dat aan veiligheid niet mocht worden getornd.

Muurschildering

De Evenementen hal is ondergebracht in de oude weverij van Spanjaard. Het is, ook aan de buitenzijde geen fraai geheel. Zeker niet gezien vanaf de Azelosestraat/Grotestraat. Jan Hagedoorn geeft de Bornse amateurkunstenaar Gerrit Wissink in 1986 opdracht deze gevel met een muurschildering voorstellende het Spanjaardcomplex, gezien vanaf de Grotestraat, te verfraaien. Deze gevels waren in de praktijk, door de bebouwing langs de Grotestraat, niet echt zichtbaar. Gerrit verzamelt foto's en gaat aan de slag. Het resultaat is een gigantische schildering met afmetingen van 18 m x 6 m. De gewenste verfraaiing.

Veta

Zoals boven is te lezen, zijn een aantal tentoonstellingen en evenementen onderdeel van een reeks die opeenvolgend in een 9-tal grote hallen in Nederland, waartoe o.a. de Martini-hallen, Ahoy, de Rai, de Groenenoord-hallen en de Friesland-hallen behoren, werden gehouden. Deze hallen zijn verenigd in de Veta (Vereniging

exploitanten van Tentoonstelling accommodaties). Jan Hagedoorn was een lange periode voorzitter van deze vereniging. De Evenementenhal te Borne, was als enige in particulier bezit, terwijl de andere genoemde hallen in het bezit waren van (gemeentelijke) overheden. Jan vertelde dat alleen de Evenementenhal Borne er in slaagde winstgevend te zijn.

Duitse markt

De zgn. publieksbeurzen, maar ook concerten en wedstrijden e.d., konden interessant zijn voor mensen aan de Duitse kant van de grens. Vooral de vlooienmarkten, in Duitsland "Flohmarkt", waren bij de Duitsers in trek. In de laatste jaren van de Evenementenhal liep het aantal Duitse bezoekers op tot wel 30 %. Er werd in de Duitse kranten reclame voor gemaakt. Ook waren er twee jonge dames in de Duitse grensstreek actief, door flyers achter ruitenwissers te doen. Op bijgaande foto is een deel van een "Duitse" folder te zien.

Laatste Evenement

Op 16 juni 1994 vindt het laatste "evenement" plaats. 573 studenten nemen deel aan het middenstandsexamen. Na precies 20 jaar komt er een eind aan haar activiteiten in Borne. Het is geen spectaculair maar wel een historisch moment. De Evenementenhal is al die jaren nadrukkelijk aanwezig geweest. Van een oude fabriekshal is ze uitgegroeid tot gerenommeerd beurscomplex. Nadat in de eerste jaren Jan Hagedoorn en Wim Polak ieder een beurs verzorgden, ging het daarna gedurende het hele jaar door. Bedrijfsleider Fr. Bruins vertelt dat alle werknemers mee verhuizen naar Hengelo. Jan Hagedoorn vertelt dat er toen 20 mensen in vaste dienst waren. Tijdens beursdagen werd dit aantal aangevuld met ruim 20 parttimers. In Hengelo nam het aantal parttimers nog verder toe.

Klachten van omwonenden

In maart 1990 ontstaan er voor het eerst wezenlijke klachten van omwonenden omtrent de Evenementenhal. "Gemeente niet zeuren, wij willen vier parkeerplaatsen voor onze deuren" zo valt er op spandoeken aan de gevels van de woningen Azelosestraat 10 t/m 16 te lezen. Mevr. Ruschenkamp, een van de vier bewoners, zegt dat men al 5 jaar op een oplossing wacht, maar er gewoon niets gebeurt. Haar auto is voor de deur beschadigd. Dit was de druppel die de emmer deed overlopen. De "flessenhals" in de Azelosestraat (deze was tussen het kruising Parallelweg/Azelosestraat en Grotestraat redelijk smal) moest volgens de gemeenteraad en het college z.s.m. worden aangepakt. Hagedoorn voorspelde dat de zaak binnen een jaar zou zijn opgelost voor het Spanjaardcomplex. Echter het hing volgens hem wel af van het totale plan.

Het Smalle Paadje

Benny Nijhof

Een bewoner van 'La Laiterie' vroeg mij eens of ik nog een stukje over de historie van de Molenstraat en omgeving kon schrijven. Dat is nog niet zo eenvoudig

Er hebben zich hier in deze buurt, voor zover ik weet, nog nooit wereldschokkende gebeurtenissen zoals natuurrampen, grote branden of veldslagen voorgedaan, welke in de herinnering zijn blijven hangen. Een bijna ontspoorde trein in 2013 ligt nog redelijk vers in het geheugen, maar verder, ik zou het zo niet weten.

Een kleine veldslag, uit mijn jeugd, kan ik me echter nog wel herinneren. Het was de slag op 'Het Smalle Paadje'.

In tegenstelling tot nu liep de Azelosestraat vroeger vanaf het 'Witte Huis' tot aan de spoorwegovergang. Over het spoor heette de straat Azeloseweg. Dit was niet omdat de buurt minder aanzien had of zo. Oh nee, over het spoor lag echter geen bestrating, maar bestond de verharding uit vast aangewalste leem en grind. Vandaar Azeloseweg.

Om de één of andere reden, die mij nooit duidelijk is geworden, was er altijd wel een zekere rivaliteit tussen de jongens van áchter het spoor en van vóór het spoor, waar ik ook bij hoorde. Met name gold dit voor territorium rond 'Het Smalle Paadje'.

In mijn jonge jaren was er direct rechts over het spoor eerst een brede spoorloot, welke 's zomers altijd droog stond. Daar naast lag het smalle paadje. Nu ligt er nu een klinkerstraatje. Het liep parallel met de spoorloot en de spoorlijn tot aan de Bornebroeksestraat. Achter de woningen aan de Azeloseweg was nog geen bebouwing en geen speeltuintje zoals nu. Ondanks dat er veel van het paadje gebruik werd gemaakt, was het niet veel breder dan een trottoirtegel. Ter weerszijden van het paadje was er een weelderige begroeiing van mals groen gras en vette paardendistels. Ideaal voor het plukken van het, in die jaren, nodige konijnenvoer. Van onze ouders mochten we 's avonds niet op het smalle paadje komen. Er zou 'slecht volk' rondwaren. Wat groter geworden kwam ik er al snel achter dat het 'slecht volk' bestond uit verliefde stelletjes die zich neervlijden in het groen op de zacht glooiende flanken van de spoorloot. Dat ze daar niet lagen om naar de sterren te kijken, laat zich wel raden. Onze ouders wisten wel, dat wat wij daar zouden zien niet voor onze kinderen bestemd was en weleens tot vervelende vragen kon leiden.

Hoe zat dat nou met de slag op 'Het Smalle Paadje'? Ik wilde voor het avondeten nog snel wat gras voor de konijnen plukken bij het smalle paadje. De mand was net halfvol groenvoer toen ik ze vanuit mijn ooghoeken zag aankomen, enkele knapen van achter het spoor. "Wat mót dat hier?", riep er één al van ver. "Dat zie je toch, gras plukken", riep ik terug. "Opdonderen en rap." Ze waren nu heel dichtbij. Ik begon hem wel een beetje te knijpen en ging staan om, als het nodig was, weg te rennen. Tot mijn op-

luchting zag ik dat er vanaf de Azeloseweg versterking naderde. Het waren de jongens van onze overburen met hooivorken en harken over de schouders, die terugkwamen van het hooien op hun wei naast de Joodse begraafplaats. Mijn belagers stonden nu vlak voor me en hadden niet door dat ik hulp kreeg. De kleinste schopte de mand met vers geplukt gras om. Toen ik de mand op wilde rapen, gaf de grote mij een duw zodat ik onderuit ging. Ik weet niet of hij mij of de mand een trap wilde geven, het leek er in ieder geval wel op dat hij wilde schoppen.

De overbuurjongen met de hooihark over zijn schouder zag dat ook. Voordat mijn belager zijn voornemen kon uitvoeren had hij een klap van de hooihark op zijn rug te pakken en wel zo hard dat de steel van de hark doormidden brak. Met een schreeuw stortte hij ter aarde en bleef bewegingsloos liggen. Toch wel verschrikt stonden we er bij te kijken. "Wat nu?", vroeg iemand. "Rol hem maar onder in de spoorloot daar komt ie wel bij", zei de knaap die geslagen had. Dat vond ik wel wat cru.

Samen met een buurjongen draaiden we de bewusteloze om en brachten hem in zitpositie. "Ik wil naar huis", brabbelde hij plotseling terwijl zijn ogen nog gesloten waren. Zijn maat was in geen velden of wegen meer te zien. Een buurjongen wist waar de aangeslagen knaap ongeveer woonde. Met zijn tweeën hebben we hem naar huis gebracht.

We zijn nooit vrienden geworden met de jongens van achter het spoor, maar dankzij de 'Slag op het Smalle Paadje', het was eigenlijk maar één harde klap, zijn we ook nooit meer lastig gevallen.

Het Smalle Paadje ligt er tegenwoordig vredig bij. Foto: Hans Nijhof

Nog leverbare uitgaven

Prijslijst boeken december 2020

Boorn & Boerschop	Verenigingsperiodiek van Heemkundevereniging Borne jaargang 2019	€ 4,00
Boorn & Boerschop	Verenigingsperiodiek van Heemkundevereniging Borne oudere jaargangen	€ 2,50
Rond Horst en Hof te Borghende		€ 5,00
Borne, historie en volksverhalen	Jubileumuitgave 1987	€ 4,00
Grepen uit de historie van Borne Deel 2	Met zaakregister 1987. Ria van Harten-Fransen	€ 4,00
Landweren, Borgen en Postwegen	Ria van Harten-Fransen 1990	€ 4,00
Grenstwisten rond de Gemeente Borne	Ria van Harten-Fransen 1991	€ 4,00
Veertig jaar later	Jubileumuitgave 1987-2002	€ 4,00
Kadastrale Atlas 1832 Borne/Weerselo	Met kaartenmap 2005 H.C.O. Zwolle	€ 5,00
De Hof te Borne	800 jaar geschiedenis van Borne 2006 H. Woolderik	€ 5,00
Van Nazareth tot Nazareth	Religieus erfgoed in Borne 2009 Jaap Grootenboer	€ 5,00
Van Borghende tot Borne	Een overzicht van de Bornse geschiedenis 2009 Martin Thiehatten	€ 5,00
Borne bij de tijd	27 verhalen over het verleden van Borne 2012 Hans Gloerich	€ 5,00
De Melbuul'n van Nazareth	Bijnamen in en om Borne 2012 Leo Leurink	€ 5,00
Borne uit die tijd gekenschetst	Potloodtekeningen van oud Borne en oud Boornsen 2014 Hans Leuverink	€ 10,00
Kiek toch 's	Beeldkroniek over de Gemeente 1988 G.P. ter Braak en H. Noordhuis	gratis
Gerard Potcamp	Een Twentse priester apostolisch vicaris tegen wil en dank 2011 Hans Gloerich	€ 5,00

Hassink.

VERPAKKINGSDRUKWERK / PASSIE VOOR ZICHTBAARHEID

MARS

Architectuur

Mars Architectuur
Korte Wensinksweg 1
7622 LB Borne

Tel. 074 266 17 92

Fax 074 266 53 07

E-mail : info@marsarchitectuur.nl

Web-site: www.marsarchitectuur.nl

A r c h i t e c t u u r t o t i n d e t a i l

STERK
in
ambachtelijk
werk

Echte Bakker Koehorst

EST. 1858
MORSELT
— MODE —

PAUL & SHARK | CAST IRON
STATE OF ART | CAVALLARO
SCOTCH & SODA | DENHAM
KOLLEKT | PME LEGEND
VANGUARD | M.E.N.S.
REPLAY | G-STAR | TIGHA
MAISON SCOTCH | JOSH V
CATWALK JUNKIE | AAIKO

GROTESTRAAT 199-205 BORNE | BISSCHOPSTRAAT 5-7 OLDENZAAL

de **wonen**
boer

since 1961
in het hart
van twente

meubelen
vloeren
raambekleding

www.deboerwonen.nl

 PLUS
Huls van den Nieuwboer

Jachtlust

HOTEL & RESTAURANT

Weerselosestraat 306 | 7626 LJ Hertme | T 074 2661665

- Hotelkamers vanaf € 65,00 per nacht
- Catering thuis of op uw bedrijf
- Vergaderingen en bijeenkomsten
- Feesten, partijen en diners op maat
- Keuzemenu 2 gangen € 21,50 of 3 gangen € 23,50

Kijk voor meer informatie op www.jachtlust.nl
of mail naar info@jachtlust.nl

Sport & cultuur inspireert en verbindt

Als coöperatieve bank geloven wij in de kracht van het collectief. Samen bereik je immers meer dan alleen. We delen kennis en stellen een deel van onze gelden beschikbaar via Rabo ClubSupport, sponsoring en het Rabofonds. Zo komen we samen verder.

[Rabobank.nl/centraaltwente](https://www.rabobank.nl/centraaltwente)

De Barrique

De Dorismolen 1-6, 7623 HS Borne
T: 074 - 267 19 61 • www.debarrique.nl